

Nr 38.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av ecklesiastik jord; given Stockholms slott den 6 februari 1942.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen antaga härvid fogade förslag till lag angående lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av ecklesiastik jord.

GUSTAF.

Gösta Bagge.

Förslag

till

L a g**angående lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av
ecklesiastik jord.**

Häri genom förordnas som följer:

1 §.

Är till ecklesiastikt ändamål anslagen jordbruksfastighet upplåten på arrende och är arrendeavgiften helt eller delvis utsatt i en eller flera av de persedlar, som upptagas i länets markegångstaxa, att lösas med penningar efter senast fastställda pris enligt litt. A i markegångstaxan, må stiftsnämnden på därom av arrendatorn gjord ansökning bevilja skälig lindring i arrendevillkoren såvitt angår arrendeåret 1941—1942 under förutsättning

a) att arrendeaftalet slutits före den 1 september 1940;

b) att arrendevillkoren på grund av rådande förhållanden befinnas för arrendatorn oskäligt tyngande; samt

c) att arrendatorn gjort vad av honom skäligen kan påfordras för fastighetens hållande i god hävd.

2 §.

Lindring i arrendevillkoren må endast avse nedsättning i arrendeavgiften i den mån denna utsatts i persedlar. Arrendeavgiften må icke nedsättas med större belopp, än som motsvarar två tredjedelar av skillnaden mellan persedlarnas pris enligt litt. A i markegångstaxan för åren 1939 och 1941.

3 §.

Ansökan om lindring i arrendevillkoren skall för att kunna prövas hava inkommit till stiftsnämnden före den 1 maj 1942.

4 §.

Prövas i fall, då utarrendering av egendomen skett efter förutgången arrendeuppskattning, för åstadkommande av nödig utredning i ärendet erforderligt, att ny arrendeuppskattning verkställes, har stiftsnämnden att föranstalta därom. Kostnaden härför skall gäldas av arrendatorn.

5 §.

Stiftsnämnden skall, innan den beviljar lindring i arrendevillkoren enligt denna lag, höra den, vars rätt kan vara beroende av åtgärden.

6 §.

Över stiftsnämndens beslut enligt denna lag må klagan föras genom besvär i den ordning, som för klagan över stiftsnämnds beslut i allmänhet är stadgat.

7 §.

Vad i denna lag stadgas om arrendator äger jämväl tillämpning å arrendators dödsbo och konkursbo samt löftesmän, som övertagit arrendet, ävensom annan, som med vederbörligt godkännande fått arrendet på sig överlåtet.

8 §.

Har uppskattning av boställes normalavkastning fastställts och beviljas sedermera lindring i arrendevillkoren, må stiftsnämnden jämka den för år 1942 gällande uppskattningen efter ty prövas skäligt.

9 §.

De särskilda föreskrifter, som må erfordras för tillämpningen av denna lag, meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i svensk författningssamling.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 16 januari 1942.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Bagge anför efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter:

Den 14 november 1941 redogjorde jag för uppkommen fråga om särskild reglering under innevarande kristid av vissa arrenden rörande jord, som är anslagen till ecklesiastikt ändamål. På min hemställdan beslöt Kungl. Maj:t därvid att inhämta kyrkomötets yttrande i ärendet. Efter ytterligare beredning av ärendet anhåller jag nu att få ånyo anmäla detsamma.

Den 28 juni 1941 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla dels en utredningsman att verkställa utredning rörande lagstiftning till reglering av vissa arrenden, dels ock högst fem sakkunniga personer att med utredningsmannen deltaga i överläggningar i ämnet.

Med stöd av det av Kungl. Maj:t givna bemyndigandet tillkallades dels den 28 juni 1941 häradshövdingen Nils Wihlborg till utredningsman för verkställande av den ifrågasatta utredningen och dels den 4 september 1941 ledamöterna av riksdagens första kammare godsägaren B. H. von Stockenström och före detta domänintendenten P. B. Nilsson samt ledamöterna av riksdagens andra kammare lantbrukarna A. P. Pettersson och K. H. Gustafsson ävensom lantbrukaren K. V. Ögren att såsom sakkunniga deltaga i överläggningar rörande den ifrågasatta lagstiftningen.

I en den 29 oktober 1941 dagtecknad skrivelse till chefen för ecklesiastikdepartementet har häradshövdingen Wihlborg, med förmålan att den åt honom uppdragna utredningen ansetts böra avse jämväl lagstiftning till reglering av vissa ecklesiastika arrenden, överlämnat en beträffande utredningen i sistnämnda del upprättad promemoria jämte därvid fogat förslag till lag angående lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av till ecklesiastikt ändamål anslagen jord.

Innan jag närmare ingår på förevarande fråga, torde jag få erinra om att utredningsmannen med skrivelse den 12 december 1941 avlämnat en promemoria med förslag till förordning om lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av kronans jordbruksegendomar och en promemoria angående

lagstiftning till reglering av vissa arrendeavtal. På grundval av sistnämnda promemoria och däröver avgivna yttranden har inom jordbruksdepartementet upprättats förslag till lagstiftning i ämnet, vilken denna dag kommer att inför Kungl. Maj:t anmälas av chefen för nämnda departement.

Översikt av gällande bestämmelser om ecklesiastika arrenden.

Den utredning angående lagstiftning till reglering av vissa arrenden, varom beslut fattades av Kungl. Maj:t den 28 juni 1941, skulle omfatta dels sådana arrendeavtal rörande jordbruksfastigheter, enligt vilka arrendatorn åtagit sig att utgöra arrende genom avlämnande av visst naturaalster och dels sådana arrenden av kronan tillhöriga jordbruksfastigheter, där arrendeavgiften i enlighet med 12 § i kungl. förordningen den 22 juni 1934 (nr 320) angående grunder för förvaltning av viss kronoegendom utsatts till hälften i penningar och till hälften i en eller flera av de persedlar, som upptagas i länets markegångstaxa, att lösas med penningar efter senast fastställda pris enligt litt. A i markegångstaxan.¹ Då även i avseende å utarrendering av jord, som är anslagen till ecklesiastikt ändamål, antingen på grund av meddelade författningsbestämmelser eller enligt tillämpad praxis gäller, att arrendeavgifter utsättas delvis — beträffande vissa fastigheter helt — i persedlar att lösas i penningar efter de i markegångstaxan fastställda pris, har utredningen ansetts böra utsträckas till att avse reglering jämväl av dylika ecklesiastika arrenden.

De ecklesiastika fastigheter, som kommit i betraktande vid utredningen, äro:

1. Löneboställen, som avses i ecklesiastik boställsordning den 30 augusti 1932;
2. Allmänna kyrkohemman;
3. Biskopshemman;
4. Domkyrkors och andra kyrkors fastigheter;
5. Domkyrkosysslomansboställen och
6. Klockarboställen.

De *ecklesiastika löneboställena* förvaltas efter genomförandet av 1932 års boställsreform av vederbörande pastorat under uppsikt av boställsnämnd och stiftsnämnd. Bestämmelser härom äro meddelade i ecklesiastik boställsordning den 30 augusti 1932. Vid upplåtelse av löneboställe på arrende skall pastoratet upprätta och underställa boställsnämndens prövning och god-

¹ Markegångstaxa upprättas i varje län årligen i början av november i enlighet med kungl. förordningen den 2 juni 1911 (nr 62) angående grunderna och sättet för markegångsprisens bestämmande. Enligt § 6 i berörda förordning skall taxan innehålla bland annat: A: den årliga markegången eller gällande pris å löpande årets skörd samt värdet å alla övriga persedlar och tjänstbarheter, som enligt fastställt formulär skola utgöra föremål för denna markegångssättning, och C: årets medelmarkegångspris eller medeltalet av de för det löpande och de nästföljande åren upptagna årsprisen å huvudpersedlarna.

kännande förslag till arrendekontrakt. I fråga om arrendeupplåtelse gällande allmän lag med vissa i boställsordningen angivna undantag, vilka dock ej ha avseende på arrendeavgiftens bestämmande. Möjlighet finnes således att vid utarrendering av löneboställena bestämma arrendeavgiften helt eller delvis i persedlar att lösas i penningar efter de i markegångstaxan fastställda pris. Enligt vad som inhämtas användes också denna form för arrendeavgiftens bestämmande vid utarrendering av löneboställena — vilkas antal överstiger 3,200 stycken — visserligen icke undantagslöst men dock i mycket stor utsträckning. Det torde kunna sägas att det övervägande antalet löneboställena utarrenderas mot arrendeavgift, som utsättes till hälften i penningar och till hälften i persedlar, vilka upptagas i länets markegångstaxa, att lösas med penningar efter senast fastställda pris enligt litt. A i markegångstaxan. För fall som avses i 67 § 7 mom. av boställsordningen skall utarrendering av löneboställe ombesörjas av stiftsnämnden. Bestämmelsen avser det fall att, då löneboställe första gången efter genomförandet av boställsreformen skall upplåtas på förnyat arrende, optionsberättigad arrendator finnes men pastoratet och arrendatorn icke träffat överenskommelse om det nya arrendet. Vid sådan av stiftsnämnden verkställd utarrendering tillämpas i huvudsak bestämmelserna i ecklesiastik arrendeförordning den 21 november 1925 (nr 452). Enligt 12 § i denna förordning skall arrendeavgiften i regel vara utsatt till hälften i penningar och till hälften i persedlar på sätt nyss nämnts. Enahanda form för bestämmandet av arrendeavgiften gäller jämväl för de före ikraftträdandet av 1932 års boställsordning avslutade, ännu gällande arrendeavtal beträffande löneboställena.

Det må här anmärkas, att till löneboställena räknas även prästänkesäten. Sådana finnas till ett uppgivet antal av 41, det största antalet eller 35 stycken inom Göteborgs stift.

Allmänna kyrkohemman utarrenderas av stiftsnämnden. Närmare föreskrifter härom äro meddelade i kungörelsen den 16 september 1932 (nr 435) med bestämmelser angående förvaltningen av allmänna kyrkohemman. Enligt 11 § i denna kungörelse skall också arrendeavgiften utsättas till hälften i penningar och till hälften i persedlar. Vad om utarrendering av allmänna kyrkohemman finnes stadgat skall jämlikt föreskrift i förordningen den 27 november 1936 (nr 579) angående förvaltningen av de för biskoparnas avlönande anslagna fastigheter tillämpas jämväl i avseende å utarrendering av *biskopshemman*. Vissa sådana hemman äro dock fortfarande utarrenderade enligt äldre bestämmelser. För dylika hemman läres arrendeavgiften i allmänhet vara utsatt i persedlar att lösas i penningar enligt litt. C i markegångstaxan, således efter medelmarkegångspriset för de tio sista åren.

Domkyrkors och andra kyrkors fastigheter utarrenderas av vederbörande kyrkostyrelse med undantag dock såvitt angår kyrkohemmanen i Skåne, Halland och Blekinge samt Lunds domkyrkas hemman, vilka utarrenderas av vederbörande stiftsnämnd. (Se härom kungörelserna den 16 septem-

ber 1932, nr 431 och 432.) Enligt vad som inhämtats från stiftsnämnden i Lund stipuleras vid utarrendering av Lunds domkyrkas eller andra kyrkors fastigheter i Lunds stift att i arrende skall erläggas priset för vissa hektoliter spannmål av två eller flera slag enligt litt. C i den för länet gällande markegångstaxan.

Domkyrkosysslomansboställen finnas numera blott vid domkyrkorna i Strängnäs, Växjö, Skara och Västerås. Beträffande dessa boställen har det upplysts att boställena i Strängnäs och Skara stift äro utarrenderade mot enbart penningarrende samt att boställena i Växjö och Västerås stift äro utarrenderade mot arrendeavgift, som utsatts delvis i penningar och delvis i spannmål att lösas efter senast fastställda pris enligt litt. A i markegångstaxan.

Vad angår *klockarboställena*, vilkas antal lärer uppgå till cirka 900, föreligger ingen bestämd uppgift om sättet för deras utarrendering. Det torde emellertid icke kunna anses uteslutet att även vid utarrendering av dessa boställen arrendeavgiften kan vara utsatt helt eller delvis i persedlar enligt markegångstaxan.

Framställningar om reglering av arrendevillkoren.

Under den kristid, som inträtt i samband med det nu pågående stormaktskriget, hava till Kungl. Maj:t inkommit åtskilliga framställningar om reglering av de arrendeavtal rörande publik jord, i vilka arrendeavgiften utsatts i persedlar att lösas i penningar efter de i markegångstaxan utsatta prisen. Härom må såvitt angår de arrendeavtal, som avse den till ecklesiastikt ändamål anslagna jorden, anföras följande.

Den 19 november 1940 inkom från Riksförbundet Sveriges statsarrendatorer — vilket förbund utgör en sammanslutning av i olika län förekommande föreningar av dels kronoarrendatorer och dels ecklesiastika arrendatorer — en nämnda dag dagtecknad skrivelse, däri förbundet med hänsyn till årets synnerligen svaga skörd och att priset på jordbrukets produkter icke reglerades av en fri marknad anhöll, att »under den tid priset å jordbrukets produkter regleras av statsmakterna 12 § 1 mom. av Kungl. Maj:ts förordning nr 320 av år 1934 angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom samt motsvarande §§ i ecklesiastik boställsordning må upphöra att gälla, och att således hela arrendeavgiften utgår i penningar, därest arrendator hos vederbörande myndighet därom anhåller».

Vidare inkom till Kungl. Maj:t från stiftsnämnden i Lund en den 22 november 1940 dagtecknad skrivelse med framställning om viss omreglering av arrendeavgifterna för ecklesiastika fastigheter. I denna skrivelse anförde stiftsnämnden bland annat:

I Lunds stift använde sig pastoraten vid egen utarrendering av ecklesiastika löneboställen i mycket stor utsträckning av det för allmänna kyrkohemman m. fl. fastigheter stadgade sättet för fastställande av arrendeavgif-

ten till viss del i persedlar att lösas enligt litt. A i markegångstaxan. De markegångspersedlar, som användes vid bestämmandet av arrendeavgiften, vore vete, råg, korn, havre och smör. Enligt 1939 års markegångstaxa för Malmöhus län utgjorde priset (enligt litt. A) för en hektoliter vete 13 kronor 85 öre, för en hektoliter råg 12 kronor 40 öre, för en hektoliter korn 11 kronor 30 öre, för en hektoliter havre 7 kronor 75 öre och för ett kilogram smör 3 kronor 10 öre. 1940 års markegångstaxa upptog motsvarande värden till följande belopp: 18 kronor 70 öre, 17 kronor 50 öre, 16 kronor 30 öre, 12 kronor och 3 kronor 50 öre. Vetet hade höjts med 36 procent, rågen med 41 procent, kornet med 44 procent, havren med 54 procent och smöret med 12 procent. Inom Kristianstads län och Blekinge län hade höjningarna varit ungefär desamma.

Dessa mycket kraftiga förhöjningar i priserna hade inträffat samtidigt med att de ekonomiska möjligheterna för arrendatorerna i icke ringa utsträckning försämrats. Prisförhöjningarna kunde på grund av skördens storlek och krisförhållandena i övrigt icke på något sätt sägas tillföra arrendatorerna vid jämförelse med tidigare år ökade inkomster från av dem innehavda jordbruk. Utan risk för överord kunde man konstatera en mindre lönsamhet för jordbruket i jämförelse med exempelvis förra skördeårets ekonomiska resultat. Icke förty drabbades dessa arrendatorer av en förhöjning i arrendet vid jämförelse med förra året av omkring 20 procent. Hade det varit fråga om normala år, hade anmärkning ej kunnat riktas häremot. Motiveringen för arrendeavgäldernas fastställande i hälften pengar och hälften markegångspersedlar vore framför allt baserad på normala år och en jämn prisutveckling på jordbrukets produkter. De onormalt kraftiga stegringarna i markegångstaxan komme under nu rådande förhållanden att te sig synnerligen orättfärdiga vid gäldandet av dessa arrendeavgifter. Dylika våldsamma omkastningar i markegångstaxans priser med nu rådande jordbruksreglering aktualiserade frågan om sättet för arrendeavgäldernas fastställande. Stiftsnämnden ville i anledning av årets förändringar i markegångstaxans priser göra följande hemställan.

Vid arrendeavgäldens erläggande för jordbruksarrende för arrendeåret 1940—1941 borde 1939 års markegångstaxas priser enligt litt. A användas och sålunda ej 1940 års priser. De arrendeavgälder, som utginge enligt litt. C i taxan borde betalas efter 1940 års markegångstaxa. Förhöjningarna vore här helt obetydliga och motiverade ej några särskilda åtgärder.

För de arrendeavgifter, som skulle inlevereras till kyrkofonden, torde en sådan omräkning ej bereda särskilda svårigheter. Däremot torde detta ej kunna sägas om arrendeavgifterna från prästerskapets löneboställen, vilkas avkastning ju skulle inlevereras till prästlönekassorna i pastoraten. En eventuell lagstiftning i ämnet torde emellertid med hänsyn till förhållandena inom jordbruket ej möta motstånd från pastoratens sida. En omräkning av de normaluppskattningsvärden å prästerskapets löneboställen, som fastställts med utgångspunkt från priserna i 1940 års markegångstaxa, borde vidare möjliggöras för år 1941. Sådan rättelse kunde verkställas i justeringsbilagan till 1942 års avräkningslängd mellan kyrkofonden och pastoraten samt hänföras till priserna i 1939 års markegångstaxa.

Skulle vid närmare granskning av hithörande frågor det visa sig, att vad stiftsnämnden sålunda föreslagit om användandet av 1939 års markegångspriser vid uträkningen av arrendeavgifterna för arrendeåret 1940—1941, skulle vara ett alltför stort tillmötesgående mot arrendatorsintresset, kunde man ju tänka sig att man i stället för 1939 års priser använde ett medeltal

av 1939 och 1940 års priser. Andra utvägar att lösa denna fråga vore också tänkbara.

Under återopande av vad stiftsnämnden sålunda anfört hemställdes, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga sådana åtgärder att vad stiftsnämnden ifrågasatt beträffande erläggandet av arrendeavgifter för arrendeåret 1940—1941 från omförmälda fastigheter måtte bli genomfört.

Över Riksförbundets Sveriges statsarrendatorer förut refererade skrivelse den 19 november 1940 och stiftsnämndens i Lund skrivelse den 22 i samma månad inforrades utlåtande av kammarkollegiet. Kollegiet, som inhämtat yttranden över förstnämnda skrivelse av samtliga stiftsnämnder och över stiftsnämndens i Lund skrivelse av övriga stiftsnämnder, anförde i ett över båda skrivelserna den 20 januari 1941 avgivet utlåtande bland annat följande:

Kollegiet ville erinra om att gällande ecklesiastika boställsordning av den 30 augusti 1932 icke innehölle någon föreskrift därom, att viss del av arrendeavgiften för de av pastoratet förvaltade löneboställena skulle bestämmas i persedlar. Lunds stiftsnämnd hade visserligen uppgivit, att pastoraten i Lunds stift ändock vid egen utarrendering i stor utsträckning begagnade sättet att bestämma viss del av arrendeavgiften i persedlar. I andra stift åter syntes pastoraten i stor omfattning, enligt vad som framginge av de avgivna yttrandena, hava bestämt arrendeavgifterna helt och hållet i penningar. Vid utarrendering av pastoratsboställena, som skett enligt äldre bestämmelser (ecklesiastik arrendeförordning den 21 november 1925) eller enligt övergångsbestämmelserna i 67 § 7 mom. av 1932 års boställsordning skulle däremot arrendeavgiften i regel vara utsatt till hälften i penningar och till hälften i en eller flera persedlar, som upptoges i länets markegångstaxa. Man torde sålunda kunna utgå ifrån att för ett icke ringa antal pastoratsförvaltade boställen viss del av arrendeavgiften vore bestämd i persedlar. Vid utarrendering av allmänna kyrkohemman och biskopshemman skulle också hälften av arrendeavgiften i regel vara utsatt i persedlar. Vidare borde framhållas att, därest riksförbundets framställning innebure, att arrendet skall utgå med det kontanta belopp, vartill arrendeavgiften beräknades vid avtalets ingående, ett bifall till framställningen skulle medföra, att arrendelindringen komme att bli mycket ojämn för olika grupper av arrendatorer.

Arrendeavgiftens bestämmande till viss del i jordbruksprodukter torde hava tillkommit såväl i jordägarens som arrendatorns intresse och i avsikt att arrendeavgiften skulle rätta sig efter prisrörelsen på jordbruksprodukter. Därvid hade man icke så mycket tänkt på den normalt fortgående minskningen i penningvärdet, vilken icke ansetts vara så betydande, att den ensamt för sig vore ett hinder för ett system med penningarrende, utan man hade avsett att motverka de olägenheter, som vid omkastningar i de ekonomiska förhållandena medföljde fixa penningarrenden. Tillika ansågs det rättvist och rationellt, att vederlaget för nyttjandet av en jordbruksegendom lämpades efter värdet å de produkter, som kunde vinnas från egendomen. Därigenom att blott hälften av arrendet skulle utsättas i produkter komme fördelen eller nackdelen av stigande eller fallande penningvärde å produkterna att i lika grad träffa jordägaren och arrendatorn. Att reformen ägde rum vid en tid av nedåtgående konjunktur för jordbruket hade till följd, att det var arrendatorerna som i första hand skördade fördelarna av omläggningen. I nuvarande ekonomiska läge med stigande priser innebure berörda halvering av

arrendeavgiften den fördelen för arrendatorn, att halva arrendet trots stigande pris å jordbruksprodukter bibehölles vid samma kontantbelopp, vilket sålunda motsvarade mindre mängd jordbruksprodukter än vid den tidpunkt då arrendeavtalet slöts. I stort sett torde det nya systemet för arrendeavgiftens bestämmande vara tillfredsställande ur såväl arrendatorns som jordägarens synpunkter. Att jordägarens inkomst av egendomen vid stigande priser ökades, måste vara befogat med hänsyn till de ökade kostnader, som vid prisstegring drabbade jordägaren för nybyggnader och större reparationer, vilka arbeten beträffande ecklesiastika boställen ålåg jordägaren.

Under tiden för världskriget voro arrendeavgifterna däremot helt och hållet bestämda i penningar. Vissa arrendatorer, vilkas arrendeavtal slutits under den av världskriget föranledda högkonjunkturen, försattes därför under den följande depressionstiden med vikande priser på jordbruksprodukter i svårigheter att fullgöra de ingångna arrendeavtalen. Statsmakterna funno sig därför upprepade gånger nödsakade att bereda möjligheter till lindring i arrendevillkoren. Genom en den 21 maj 1926 utfärdad lag, nr 104, angående lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av till ecklesiastikt ändamål anslagen jord kunde lindring sålunda beviljas beträffande under något av åren 1917—1921 slutna arrendeavtal. Lindringen blev icke generell utan förutsatt prövning i varje särskilt fall rörande arrendatorns ekonomiska ställning m. m. Sedan efterkrigsårens allmänna depression ännu mera försämrat jordbrukets ekonomiska läge, beviljades ytterligare lindring för arrendatorerna. Genom lagen den 21 oktober 1932, nr 465, om ändring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av ecklesiastika löneboställen medgavs sålunda, att det genom 1925 års ecklesiastika arrendeförordning införda systemet med arrendeavgiftens bestämmande i persedlar finge, efter utredning i varje särskilt fall om arrendatorns svårigheter att fullgöra sina förbindelser enligt arrendeavtalet, tillämpas på redan ingångna arrendekontrakt samt att sålunda hälften av den bestämda arrendeavgiften finge omsättas i persedlar efter det pris, som gällde då arrendeavtalet slöts. Slutligen öppnades genom lag den 24 mars 1933, nr 100, ytterligare möjlighet för Kungl. Maj:t att, därest erforderlig lindring icke på detta sätt kunde beredas arrendator, medgiva ytterligare nedsättning av arrendena.

Tanken på vidtagande av ändringar i gällande avtal om arrende av publik jord hade alltid och på goda grunder väckt principiella betänkligheter. Under loppet av en arrendeperiod växlade i allmänhet konjunkturen, och goda år torde kunna antagas mer eller mindre kompensera dåliga år. Det vore icke rättvist att låta jordägaren med arrendatorn dela förlusten av ett dåligt år, under det att arrendatorn ensam skördade vinsten av ett gott. Först när det visat sig, att åtagna förpliktelser med hänsyn till konjunkturförändringar, som prövades bliva bestående, måste anses oskäligt betungande, syntes vara anledning att skrida till åtgärder för beredande av arrendelindring.

Såsom skäl för den nu ifrågasatta arrendelindringen hade i första rummet anförts de höjda markegångsprisen år 1940 och de av staten vidtagna prisreglerande åtgärderna med avseende å jordbruksprodukterna. I och för sig torde angivna omständigheter icke utgöra tillräcklig anledning till lindring av arrendevillkoren. Den kraftiga höjning av markegångsprisen på spannmål, som skedde förliden höst, torde i stort sett, såsom helt naturligt vore, avspegla den höjning, som den av statens livsmedelskommission företagna prissättningen med avseende å nästlidet års skörd innebure. En jämförelse mellan de båda prissättningarna visade, att markegångspriserna i huvudsak vore något lägre än livsmedelskommissionens priser vid frivillig försäljning. Dessa priser avsåge spannmål av normal kvalitet.

Utom spannmål inginge även smör bland de persedlar, vari arrendeavgiften plägade fastställas. Medeltalet av de olika länens markegångspris å denna produkt utgjorde för år 1939 3 kronor 12 öre och för år 1940 3 kronor 57 öre, sålunda en ökning med 45 öre eller 14.4 procent. Största ökningen vore 66 öre eller 21.1 procent och förekomme i Jönköpings län. Denna ökning torde mer än väl kompenseras av under år 1940 inträdd ökning av produktpriset å mjölk, som i genomsnitt för hela riket enligt inhämtad upplysning kunde uppskattas till 22.9 procent.

Den höjning, som år 1940 skett i markegångspriserna för de persedlar, vari arrendeavgifterna vore bestämda, torde sålunda icke hava medfört, att de kvantiteter jordbruksprodukter, som arrendatorerna behövde avyttra för fullgörande av sina arrendelikvider, i stort sett, med hänsyn jämväl därtill att någon förhöjning av den kontanta delen av arrendet ju icke förekomme, vore större än som beräknades vid arrendeavtalets ingående. Prisregleringen med avseende å jordbruksprodukterna torde sålunda icke kunna sägas hava ställt arrendatorerna av dylika arrenden i så ogynnsam ställning, att lindring i arrendevillkoren därför skulle vara påkallad.

I förevarande framställningar hade såsom skäl för den ifrågasatta arrendelindringen ytterligare åberopats förlidet års svaga skörd. Av statistiska centralbyråns sammandrag över årsväxt- och skörderapporterna framginge, att endast beträffande höstvetet 1940 års skörderesultat torde kunna betecknas såsom synnerligen dåligt, ehuru icke så dåligt att missväxt med avseende å detta sädeslag torde kunna anses föreligga. Inom olika trakter av landet torde skörden hava utfallit ganska olika — sämst på Gotland. För detta landskap saknade emellertid förevarande framställningar större aktualitet, enär arrendena för endast ett mindretal boställen därstädes vore bestämda i persedlar. Beträffande höstveteskörden kunde påpekas, att det starkt veteproducerande Skåne låge över riksmedeltalet och hade siffrorna 2 (Kristianstads län) och 1,8 (Malmöhus län). Även om sålunda skörderesultatet på vissa orter varit synnerligen svagt, torde dock knappast föreligga anledning till antagande att, med undantag möjligen för Gotland och någon enstaka ort, sådan allmän svårare missväxt skulle vara för handen, att enligt sociala arrendelagen nedsättning i arrendeavgiften skulle kunna beviljas. Denna lag vore visserligen icke tillämplig å nu förevarande arrendeupplåtelser, men det torde för frågans bedömning vara av visst intresse att konstatera, huruvida förutsättningarna för tillämpning av nämnda bestämmelse föreläge eller icke.

Att, såsom stiftsnämnden i Lund uttalat, en mindre »lönsanhet» för jordbruket kunnat konstateras i jämförelse med förra skördeårets ekonomiska resultat vore måhända riktigt, men kollegiet ansåge icke, att denna omständighet vore tillräcklig för medgivande av sådan generell arrendelindring som i framställningarna åsyftades, helst, såsom i en del av yttrandena framhållits arrendevillkoren beträffande de ecklesiastiska arrendena i allmänhet torde vara ganska förmånliga och arrendatorerna av dylik jord i jämförelse med arrendatorer å enskild jord intoge en bättre ställning. Givetvis kunde på grund av dålig skörd för vissa arrendatorer uppstå svårigheter att instundande mars fullgöra arrendelikviden, men såsom nyss anförts torde en dylik tillfällig omständighet icke omedelbart böra medföra sänkning av arrendeavgiften, och i varje fall kunde detta förhållande icke åberopas såsom skäl för arrendenedsättning annat än efter individuell prövning. Därest dylikt trångmål i särskilda fall skulle föreligga, torde detta däremot utgöra ett skäl för att så långt anstånd med arrendelikvidens full-

görande lämnades, att inkomsten av nästa skörd kunde tagas i anspråk för detta ändamål. Medgivande till dylikt anstånd hade tidigare lämnats av Kungl. Maj:t, sista gången i cirkulär den 28 februari 1934, varigenom anstånd med arrendelikviden dock endast beviljades beträffande de av stiftsnämnderna förvaltade egendomarna. Med hänsyn till de förvaltningsbefogenheter, som tillkomme pastoraten beträffande löneboställena, samt till deras dispositionsrätt till arrendeavgifterna torde pastoraten själva hava ansetts äga befogenhet att meddela dylikt anstånd.

I enlighet med kammarkollegiets hemställan fann Kungl. Maj:t enligt beslut den 31 januari 1941 riksförbundets och stiftsnämndens i Lund ifrågasvarande framställningar icke föranleda annan Kungl. Maj:ts åtgärd, än att Kungl. Maj:t *dels* medgav, att, där pastorat lämnade arrendator anstånd med erläggande av under mars 1941 förfallande arrende- och årsbelopp för sådana löneboställen, som häftade för återbetalning av förskott eller lån ur kyrkofonden, pastoratet finge åtnjuta anstånd intill senast den 1 november 1941 med inbetalning av högst hälften eller, när synnerliga skäl därtill vore, tre fjärdedelar av dessförinnan förfallande annuitet å dylikt förskott eller lån, dock att pastorat, som begagnade sig av sålunda medgivet anstånd, skulle vara skyldigt att å ogulden del av annuiteten erlagga ränta efter fyra procent för år från förfallodagen, tills betalning skedde, *dels ock* bemyndigade stiftsnämnderna att, på därom av arrendator av under stiftsnämnds förvaltning stående fastighet gjord ansökning bevilja denne anstånd med betalning av högst hälften eller, när synnerliga skäl därtill vore, tre fjärdedelar av under mars 1941 för fastigheten förfallande arrendeavgift och årsbelopp för nybyggnad, dock ej längre än till den 1 november 1941, under villkor att arrendatorn å belopp, som icke inom kontraktens tid guldits, erlade ränta från förfallodagen, tills full betalning skedde, efter fyra procent för år, ävensom för betalningens behöriga fullgörande till såväl resterande arrendeavgift och årsbelopp som ränta därå ställde till vederhäftigheten styrkt borgen eller annan säkerhet, som av stiftsnämnden godkändes. Anstånd, som här senast berörts, finge av stiftsnämnd medgivas arrendator endast i de fall, då det kunde anses visat, att det på grund av arrendets storlek och arrendatorns ekonomiska ställning skulle bereda honom avsevärd svårighet att erlagga arrendeavgiften jämte årsbeloppet i enlighet med arrendekontraktet.

I avseende å frågan om reglering av de ecklesiastika arrendena må även omnämnas att vid ett av utredningsmannen den 26 september 1941 hållet sammanträde i Malmö, i vilket sammanträde deltog representanter såväl för kronoarrendatorerna i Malmöhus län som för Föreningen arrendatorer av ecklesiastika hemman i Skåne u. p. a. ävensom för Lunds domkyrkas arrendatorsförening, till utredningsmannen överlämnades kopia av en av den ecklesiastika arrendatorsföreningen den 5 februari 1941 till Kungl. Maj:t avlåten skrivelse i ämnet. I denna skrivelse framhöll föreningen såväl de höga markegångsprisen i Malmöhus län för år 1940 enligt litt. A i

markegångstaxan som ock 1940 års dåliga skörderesultat, vilka båda omständigheter i förening i hög grad verkade till försämring av de ecklesiastika arrendatorernas ekonomiska ställning. Under åberopande härav och under hänvisning till vad stiftsnämnden i Lund i sin skrivelse till Kungl. Maj:t den 22 november 1940 anfört anhöll föreningen såvitt nu är i fråga att Kungl. Maj:t måtte dels föranstalta om ändrade och rättvisare grunder och former för markegångssättningen och dels föreskriva att i avvaktan på realiserande av nämnda önskemål arrendeavgifterna för de ecklesiastika fastigheterna skulle beräknas enligt 1939 års markegångstaxa i stället för 1940 års taxa. Vid sammanträdet förklarade de närvarande representanterna för Lunds domkyrkas arrendatorsförening — med förmålan dock att vid utarrendering av domkyrkans fastigheter legan i sin helhet utsattes i persedlar att lösas enligt litt. C i markegångstaxan — sig instämma i vad övriga närvarande arrendatorer anfört beträffande tillämpning å arrendeavgifterna av 1939 års markegångstaxa.

Slutligen må här omnämnas att vid 1941 års riksdag i tre motioner yrkats ändring av gällande bestämmelser rörande arrendevillkoren för krono- och andra av det allmänna ägda arrendehemman. Sälunda hemställdes i de likalydande motionerna I: 167 och II: 222 om sådan ändring av bestämmelserna rörande arrendevillkoren för nämnda fastigheter, varigenom vid missväxt modifikationer i fråga om arrendet skulle kunna medgivas på i motionerna närmare angivet sätt, samt föreslogs i motionen II: 221, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning i syfte att ernå en efter nuvarande starka förändringar i priset på jordbruksprodukter mera lämplig bestämning av de arrenden, som skulle erläggas av arrendatorer av viss kronoegendom. Jordbruksutskottet, till vilket motionerna remitterades, införskaffade utlåtanden över samtliga ifrågasvarande motioner från kammarkollegiet och domänstyrelsen samt över motionerna I: 167 och II: 222 jämväl från egnahemsstyrelsen. Såväl kammarkollegiet som domänstyrelsen avstyrkte bifall till motionerna, därvid kammarkollegiet åberopade vad kollegiet anfört i sitt härförut refererade utlåtande den 20 januari 1941. Egnahemsstyrelsen förklarade i sitt utlåtande sig anse skäl föreligga till övervägande, huruvida icke förutsättningar borde skapas för reglering av de olägenheter, som, då skörden bleve liten, såsom förhållandet varit föregående år, och priserna på jordbruksprodukter till följd härav stege, kunde uppkomma för arrendatorer, vars arrende delvis uttoges efter priset på naturaprodukter.

För egen del anförde utskottet:

De i förevarande motioner påtalade svårigheterna för arrendatorer av kronoegendomar och ecklesiastika fastigheter att under rådande onormala förhållanden på jordbrukets område i vissa fall kunna erlägga fastställda arrendeavgifter vitsordades i viss utsträckning av de i ärendet hörda myndigheterna. Till avhjälpande av nämnda svårigheter föreslogs i motionen

II: 221 en allmän översyn av gällande bestämmelser rörande utarrendering av kronans egendomar, i vad nämnda regler avsåge arrendets bestämmande till hälften i penningar och till hälften i persedlar att lösas enligt markgångstaxa, medan i de likalydande motionerna I: 167 och II: 222 hemställdes, att sådan ändring av bestämmelserna rörande arrendevillkoren för krono- och andra av det allmänna ägda arrendehemman måtte vidtagas, att lindringar måtte kunna medgivas arrendator i händelse av inträffad missväxt.

Med anledning av vad som föresloges i den förstnämnda motionen ville utskottet erinra om att de regler, som i nämnda motion berördes, i viss mån tillkommo efter framställning av åtskilliga arrendatorer av kronoegendomar samt antogos av riksdagen utan debatt, sedan de tillstyrkts av ett enhälligt andra lag- och jordbruksutskott. Med hänsyn härtill och då bestämmelserna enligt utskottets uppfattning voro ägnade att under de ofta avsevärda arrendetider, varom här vore fråga, åstadkomma en ur såväl jordägarens som arrendatorns synpunkt såvitt möjligt rättvis avvägning av arrendet under olika konjunkture, ville utskottet icke nu förorda någon utredning sådan som i motionen föresloges.

Vidkommande härefter det i de sistnämnda likalydande motionerna framlagda förslaget om sådan ändring av gällande bestämmelser för utarrendering av kronoegendomar och ecklesiastika fastigheter, att arrendator måtte kunna erhålla lindring i arrendevillkoren i händelse av missväxt, syntes utskottet en dylik lindring i vissa fall kunna vara både rättvis och skälig. Utskottet ville emellertid i detta sammanhang erinra om de av Kungl. Maj:t utfärdade bemyndigandena för domänstyrelsen och vederbörande ecklesiastika myndigheter att i särskilda fall medgiva uppskov med erläggande av viss del av arrendeavgifterna för dylik jord. Enligt vad som i domänstyrelsens utlåtande framhölls hade vidare såväl Kungl. Maj:t som vederbörande myndigheter sin uppmärksamhet fäst på förhållandena ifråga, varför det torde kunna förmodas, att desamma ånyo upptoges till prövning, då utfallet av 1941 års skörd bleve känt. Skulle detta bli så dåligt, att avsevärda svårigheter i vissa fall kunde förväntas uppkomma för arrendator att fullgöra sin betalningsskyldighet enligt arrendeavtalet, förutsatte utskottet, att Kungl. Maj:t med beaktande av de i motionerna anförda synpunkterna ägnade hithörande problem nödig uppmärksamhet och utan tidsutdräkt vidtog de åtgärder, som kunde finnas påkallade. Utskottet ville slutligen framhålla, att ifrågavarande problem syntes äga visst samband med principerna för markgångstaxans beräkning, samt erinrade om att enligt därom av riksdagen framställd begäran för närvarande inom finansdepartementet påginge utredning för revision av gällande bestämmelser på ifrågavarande område. I detta sammanhang torde därför utskottet kunna inskränka sig till att understryka vikten av att nämnda utredning snarast möjligt slutfördes. Med hänsyn till det anförda funne utskottet icke nödigt att i anledning av de likalydande motionerna I: 167 och II: 222 tillstyrka skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om den i motionerna begärda utredningen.

Under återopande av det anförda hemställde utskottet, att motionen II: 221 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd samt att de likalydande motionerna I: 167 och II: 222 måtte anses besvarade med vad utskottet anfört.

Utskottets hemställan bifölls av riksdagen.

Utredningsmannens förslag.

Utredningsmannens förslag innebär i huvudsak följande. På framställning av arrendator av ecklesiastik jordbruksegendom, för vilken arrendeavgiften helt eller delvis är utsatt i en eller flera av de persedlar, som upptagas i länets markegångstaxa, att lösas med penningar efter senast fastställda pris enligt litt. A i markegångstaxan, må av stiftsnämnden skälig lindring beviljas i arrendevillkoren såvitt angår arrendeåret 1941/42. I förslaget ha såsom förutsättning för arrendelindring upptagits följande villkor, nämligen att arrendeavtalet slutits före den 14 mars 1940, att arrendevillkoren med hänsyn till rådande förhållanden befinnas för arrendatorn oskäligt tyngande och det på grund härav kan antagas möta svårigheter för denne att fullgöra sina förbindelser enligt avtalet, samt att arrendatorn gjort vad av honom skäligen kan påfordras för egendomens hållande i god hävd. Arrendelindringen må endast avse nedsättning i arrendeavgiften i den mån denna utsatts i persedlar, och arrendeavgiften må icke nedsättas under det belopp, varmed den skolat utgå efter persedlarnas medelpris enligt litt. A i markegångstaxan för åren 1939 och 1941. För den händelse ny arrendeuppskattning för åstadkommande av utredning skulle anses erforderlig, skall vederbörande myndighet föranstalta därom. Kostnaden härför skall gäldas av arrendatorn. Lindringen i arrendevillkoren skall avse även fastighet, varav avkastningen uppbares av enskild avkomsttagare. Innan lindring beviljas skall den, vilkens rätt kan vara beroende av åtgärden, höras. I fastställd uppskattning av boställes normalavkastning kan, om lindring i arrendevillkoren beviljas, jämkning ske.

Såsom allmän *motivering* har utredningsmannen anfört i huvudsak följande:

På sätt av kammarkollegiets förut återgivna utlåtande inhämtas voro under tiden för världskriget 1914—1918 ävensom under åren närmast där- efter arrendeavgifterna för ecklesiastika fastigheter i sin helhet bestämda i penningar. Under den lågkonjunktur för jordbruket, som inträdde i mitten av 1920-talet och som fortsatte en del år framåt, visade det sig emellertid, att berörda sätt för arrendeavgifternas bestämmande kom att verka synnerligen tyngande för de arrendatorer, vilkas arrendeavtal avslutits under den av världskriget föranledda högkonjunkturen. Särskilt gällde detta arrendatorer med arrendeavtal slutna under åren 1917—1921. Med hänsyn till de under dessa år gällande osedvanligt höga priserna å jordbruksprodukter hade i arrendeavtalen den i penningar utsatta arrendeavgiften bestämts till väsentligt högre belopp än som kunde anses skäligt ens under normala förhållanden. När så helt plötsligt en omsvängning av konjunkturerna inträdde och priserna å jordbruksprodukterna sjönko i mycket avsevärd grad, var det naturligt att för de arrendatorer, som voro bundna av arrendekontrakt med de under högkonjunkturen bestämda penningarrendena, svårigheter skulle uppstå att fullgöra förpliktelserna enligt avtalen. För avhjälpandet av dessa svårigheter för de nämnda arrendatorerna vidtogos också gång efter annan

vissa lagstiftningsåtgärder, enligt vilka möjlighet bereddes till lindring i de under högkonjunkturen fastställda, för arrendatorerna i hög grad tyngande arrendevillkoren. I detta hänseende må hänvisas till de i kammarkollegiets utlåtande omnämnda lagarna den 21 maj 1926, nr 104, den 21 oktober 1932, nr 465, och den 24 mars 1933, nr 100.

För borteliminering av de olägenheter för arrendatorerna, som penningarrendena medförde, övergick man så småningom till det ännu gällande systemet med arrendeavgiftens utsättande till hälften i penningar och till hälften i en eller flera av de persedlar, som upptagas i länets markegångstaxa, att lösas med penningar efter senast fastställda pris enligt litt. A i markegångstaxan. Såsom förut angivits tillämpas detta system vid utarrendering av dels det övervägande flertalet av de ecklesiastiska löneboställena, dels allmänna kyrkohemman och biskopshemman och dels vissa andra ecklesiastiska fastigheter. Undantagsvis förekommer att arrendet i dess helhet utsättes i persedlar, liksom även någon gång stipuleras att persedlarna skola lösas efter priser enligt litt. C i markegångstaxan.

Enligt de för publika fastigheter gällande arrendebestämmelserna skola dessa fastigheter i regel utarrenderas för jämförelsevis långa tidsperioder. Att finna ett system för arrendeavgiftens bestämmande, som under hela arrendeperioden verkar fullt tillfredsställande och rättvist för såväl jordägaren som arrendatorn, torde knappast vara möjligt. Åtskilliga obestämbara faktorer spela härvidlag en mycket betydande roll, faktorer som kunna fullkomligt förrycka den vid en viss tidpunkt skedda arrendesättningen. Systemet med penningarrenden visade sig på sätt nyss sagts under den lågkonjunktur, som följde efter den i samband med det förra världskriget inträdda högkonjunkturen, vara i behov av korrigerings till undvikande av allt för hög belastning av arrendatorerna. Det göres under den tid som nu är, då arrendeavgifterna äro i allmänhet utsatta dels i penningar och dels i persedlar, från arrendatorshåll gällande, att under vissa förutsättningar ej heller detta system verkar tillfredsställande utan åstadkommer en oskäligen tunga för arrendatorerna.

Med arrendeavgiftens bestämmande till hälften i penningar och till hälften i persedlar avsågs att arrendeavgiften skulle till den del den är utsatt i persedlar anpassas efter jordbrukets bärighet under skilda förhållanden. Det torde också böra medgivas att denna arrendeform under någorlunda normala förhållanden skipar en jämförelsevis god rättvisa åt såväl jordägaren som arrendatorn, i allt fall en bättre rättvisa än systemet med arrendeavgiftens bestämmande helt och hållet i penningar. Under arrendeperioden inträffade konjunkturförändringar på jordbrukets område, de må gå i ena eller andra riktningen, komma att till sina verkningar fördelas på båda parterna. Då priserna på jordbruksprodukterna, såsom under en högkonjunktur plägar ske, stiga, får jordägaren en vinst därigenom att värdet å den del av arrendet, som är utsatt i persedlar ökas i proportion till stegringen å persedelpriserna. Denna vinst motväges därunder att det penningbelopp, som utgör den andra hälften av arrendeavgiften och vilket är konstant under hela arrendeperioden, sjunker i värde i samma mån som priserna å jordbruksprodukter och andra förnödenheter stiga. Vad arrendatorn angår blir förhållandet för honom det rakt motsatta. Till följd av de ökade produktpriserna nödgas arrendatorn betala den del av arrendet som utsatts i persedlar med högre penningbelopp än som motsvarar det vid arrendeaftalets avslutande beräknade, men samtidigt kommer han i ett bättre läge

såvitt angår den hälft av arrendet, som är utsatt i penningar. Vid en lågkonjunktur åter, då priserna å jordbruksprodukterna sjunka, blir det arrendatorn som skördar vinst å persedelarrendet men gör förlust å penningarrendet, varemot jordägaren förlorar å det förra arrendet men vinner å det senare.

Emellertid må det icke förbises att en rättvis verkan av nu ifrågavarande sätt att bestämma arrendeavgiften förutsätter, att persedelvolymens storlek blir tämligen oberoende av när arrendesättningen äger rum. Även detta önskemål plägar i allmänhet uppfyllas under normala förhållanden. Visserligen har volymen benägenhet att öka, när arrendesättningen äger rum under en lågkonjunktur med låga priser på jordbruksprodukter, men detta motverkas därav att arrendet i sin helhet på grund av lågkonjunkturen pressas nedåt under vad som kan anses normalt. Under en högkonjunktur åter, då produktpriserna äro höga, tenderar persedelvolymen att minska, vilket å sin sida motväges av att arrendet såsom helhet betraktat drives uppåt över det normala. Det torde också kunna förutsättas att vid arrendeavtalets avslutande varken jordägaren eller arrendatorn räknat med några mera avsevärda förskjutningar i konjunkturerna och därav följande förändringar i priserna på de persedlar, i vilka arrendets ena hälft blivitt utsatt.

Med hänsyn till vad sålunda anförts lämpar sig metoden med arrendets bestämmande delvis i penningar och delvis i persedlar såsom redan antytts i allmänhet väl för normala förhållanden. Emellertid kunna sådana förändringar i konjunkturläget eller beträffande jordbrukets avkastning inträda, som för arrendatorer med dylika arrenden medföra svårigheter jämförbara med dem, som på mitten av 1920-talet och åren närmast därefter uppstodo för arrendatorer med rena penningarrenden. I de förut refererade framställningarna angående reglering av redan ingångna arrendeavtal göres också gällande att under år 1940 inträffat sådana förhållanden, på grund av vilka arrendatorerna hade rätt att göra anspråk på jämkning av persedelarrendena. De antydda förhållandena skulle vara dels den avsevärda höjning av markegångspriserna, som skedde vid fastställandet av markegångstaxan år 1940, dels de av statsmakterna vidtagna prisreglerande åtgärderna i avseende å jordbruksprodukterna och dels det osedvanligt dåliga skörderesultatet samma år.

Efter att ha omnämnt innehållet i kammarkollegiets avstyrkande utlåtande den 20 januari 1941 och Kungl. Maj:ts beslut den 31 i samma månad har i promemorian vidare anförts:

Då det gäller att överväga, huruvida efter det Kungl. Maj:ts omförmälda beslut meddelats sådana förhållanden inträffat, som böra föranleda bifall i en eller annan form till de gjorda framställningarna om reglering av avslutade arrendeavtal, må till en början framhållas, att den avsevärda höjning av priserna å jordbruksprodukterna, som obestriddigt inträdde år 1940, blivitt bestående även under år 1941. Det kan därför förutsättas, att de markegångspriser, som komma att fastställas i november 1941, icke bliva lägre än 1940 års priser. Snarare torde en ytterligare höjning av markegångspriserna för år 1941 vara att förvänta. Medeltalet av markegångspriserna i samtliga län åren 1939 och 1940 å de persedlar, i vilka persedelarrendet i allmänhet utsättes, framgår av följande tabell.

	1939	1940
Vete hektoliter kronor	14: —	18: 63
Råg » »	13: 11	17: 75
Korn » »	11: 19	16: 07
Havre » »	7: 78	11: 91
Smör kilogram »	3: 12	3: 57.

Medeltalet för år 1940 har sålunda i förhållande till 1939 års priser stigit med 33.1 procent för vete, 35.4 procent för råg, 43.6 procent för korn, 53.1 procent för havre och 14.4 procent för smör. Man torde vara berättigad att lägga dessa procenttal till grund även för en jämförelse mellan 1939 års och 1941 års markegångspriser. Då en sådan stegring av priserna å markegångspersedlarna, som de angivna procenttalen utvisa, näppeligen kan anses normal, är det — låt vara att man i detta sammanhang icke har att räkna med mer än hälften av stegringen — naturligt att arrendatorerna kunna finna det vid arrendesättningen tillämpade systemet för arrendeavgiftens bestämmande missgynnande gent emot dem, och detta så mycket mera som det icke är möjligt att förutse när den uppåtgående priskurvan vänder sig nedåt.

Att emellertid endast av den grund, att markegångspriserna hålla sig höga under ett eller annat år, bevilja en generell nedsättning av arrendeavgifterna, synes icke böra ske. Halveringen av arrendeavgiften har just kommit till användning för mötande av en dylik situation. Att överhuvudtaget vidtaga en allmän rubbning av gällande arrendeavtal är ägnat att väcka principiella betänkligheter.

Ej heller synes de vidtagna prisreglerande åtgärderna på jordbrukets område kunna i och för sig åberopas såsom giltigt skäl för en allmän reglering av de före kristiden ingångna arrendeavtalen. Snarare måste de ifrågasvarande statliga åtgärderna anses hitintills ha varit enbart till fördel för jordbrukarna. Det torde kunna antagas att genom stödåtgärderna jordbruket i gemen åtminstone såvitt angår driftsåret 1940—1941 erhållit kompensation för den ökning i produktionskostnaderna som under kristiden icke kunnat undvikas.

Emellertid åberopades i de gjorda framställningarna om reglering av arrendeavgifterna för arrendeåret 1940—1941 såsom skäl härför även det dåliga resultatet av 1940 års skörd. I sitt utlåtande anförde kammarkollegiet häremot att skörden 1940, med undantag möjligen för Gotland och någon enstaka ort, icke kunde anses hava varit så svag, att den kunde betecknas såsom allmän svårare missväxt i den bemärkelse, som avses med de sociala arrendebestämmelserna i 2 kap. 47 § i allmänna nyttjanderättslagen och 5 § i norrländska arrendelagen.

Om också kammarkollegiet får anses hava rätt i sitt nu återgivna uttalande om 1940 års skörd, är det dock notoriskt och obestriddigt att densamma sett för landet i sin helhet var synnerligen svag ej blott i förhållande till de närmast föregående årens skördar, vilka voro osedvanligt goda, utan även vid jämförelse med vad som kan anses såsom normal skörd. Några särskilda siffror till belägg härför torde icke behöva anföras. Naturligt är också, att det svaga skörderesultatet medförde svårigheter för åtskilliga jordbrukare och även för ecklesiastika arrendatorer, som hade att erlagga arrende utsatt i persedlar. Graden av den enskilde arrendatorns svårigheter var tydligen beroende på storleken av det överskott av jordbruksprodukter, som förefanns för honom sedan persedelarrendet erlagts. Var detta överskott så pass stort, att det räckte till anskaffande av medel

till betalning av kontantarrendet och därjämte lämnade arrendatorn en någorlunda skälig vinst, förefanns visserligen ingen anledning till beviljande av lindring i arrendevillkoren, men om — såsom säkerligen i många fall var förhållandet — överskottet blev litet eller intet eller om — såsom också kunde hända — skörden ej ens räckte till betalning av persedelarrendet, blev arrendatorns ställning ohållbar. Till de nu framhållna svårigheterna för de ecklesiastiska arrendatorerna, vilka svårigheter också hängde samman med de höga persedelpriserna, togs också hänsyn av Kungl. Maj:t vid meddelandet av beslutet den 31 januari 1941. Bakom detta beslut, varigenom arrendatorerna erhöillo uppskov med erläggandet av arrendeavgifterna för de arrenderade boställena till hösten 1941, låg uppenbarligen en förväntan att 1941 års skörd skulle bli åtminstone normal och att härigenom en sådan förbättring i arrendatorernas ekonomiska ställning skulle inträda, att de, då uppskovstiden utgick, kunde utan större svårigheter fullgöra sina förpliktelser för det arrendeår som utgick den 14 mars 1941.

Förhoppningarna om att 1941 skulle för jordbruket bli ett gott eller åtminstone ett bättre år än 1940 gingo dock icke i uppfyllelse. Några definitiva siffror till belysande av skörderesultatet 1941 kunna ej här framläggas, men för allom och en var lärer det vara ett känt faktum dels att den samlade spannmålsvolymen 1941 icke blivit större än den var 1940 — tvärtom torde den vara mindre — och dels att foderskörden 1941 blivit betydligt sämre än den var nästföregående år. Visserligen torde det ej vara uteslutet, att för vissa landsdelar, särskilt i de norrländska länen, skörden 1941 blivit bättre än 1940 års skörd. Men visst är att för landet i dess helhet så ej varit förhållandet. Det torde förty utan vidare vara klart, att genom uppskovsbeslutet den 31 januari 1941 någon mera effektiv hjälp icke, såsom avsett var, bereddes arrendatorerna i gemen.

Härförut har sagts att enbart den omständigheten att markegångspriserna hålla sig höga under ett eller annat år — såsom förhållandet varit 1940 och såsom kan antagas bli förhållandet även 1941 — icke kan motivera en generell nedsättning av arrendeavgifterna. Vad nu angår de dåliga skördeutfallen 1940 och 1941, så torde ej heller dessa kunna anses innebära tillräcklig anledning att såsom ifrågasatts för alla arrendeavtal medgiva att persedelpriserna beräknades efter en annan markegångstaxa än den i avtalen bestämda.

Däremot synas de anförda omständigheterna i förening, nämligen dels de höga markegångspriserna under 1940 och 1941 och dels de dåliga skörderesultatet under båda dessa år, innebära fullt giltiga skäl för att sådana arrendatorer, som på grund av berörda omständigheter råkat i ekonomiska svårigheter, må efter därom gjord ansökning och efter ingående prövning i varje särskilt fall kunna i någon form erhålla erforderlig lindring i arrendevillkoren. Då beredande av möjlighet härtill icke lärer kunna ske annorledes än i lagstiftningsväg, har utarbetats ett förslag till lag i ämnet.

Ifrågavarande, av utredningsmannen med promemorian ingivna lagförslag vilket — enligt vad utredningsmannen meddelat — av honom vid sammanträde den 27 oktober 1941 förelagts de sakkunniga, som av chefen för jordbruksdepartementet tillkallats för att deltaga i överläggningar med utredningsmannen rörande den ifrågasatta lagstiftningen, och därvid icke från de sakkunniga mötts med någon erinran, torde få såsom bilaga fogas till dagens statsrådsprotokoll i ärendet (Bilaga B.).

Yttrandena.

Sedan utredningsmannens promemoria med tillhörande lagförslag utremitterats till vederbörande myndigheter för yttrande, beslöt Kungl. Maj:t i skrivelse till då pågående kyrkomöte den 14 november 1941 att med hänsyn till ärendets brådskande natur inhämta kyrkomötets yttrande i ärendet, oaktat utredningen då ännu icke hunnit slutföras.

I skrivelse den 25 november 1941 har *kyrkomötet* ansett sig på grund av vad i ärendet förekommit kunna biträda de allmänna synpunkter på den föreliggande frågan, som angivits i utredningsmannens promemoria. Vad angår det framlagda lagförslaget har kyrkomötet, som haft mycket begränsad tid till förfogande för sin granskning, utan att binda sig vid utformningen av detaljbestämmelserna funnit förslaget kunna lämnas utan erinran. Kyrkomötet förutsatte därvid, att de jämkningar, som under den fortsatta beredningen av ärendet befunes lämpliga, komme att vidtagas.

Över utredningsmannens promemoria med tillhörande lagförslag hava yttranden vidare avgivits av kammarkollegiet och samtliga stiftsnämnder. Flerparten av de hörda myndigheterna hava tillstyrkt vidtagande av åtgärder i det av utredningsmannen angivna syftet. *Stiftsnämnderna i Härnösands och Luleå stift* hava icke velat motsätta sig den föreslagna lagstiftningen men samtidigt förklarat, att dylik åtgärd för nämnda stifts vidkommande icke vore behövlig. *Stiftsnämnden i Lunds stift* har likaledes, under uttalande av att lagstiftningen säkerligen icke i någon större utsträckning komme att bli tillämplig inom detta stift, icke velat motsätta sig lagstiftningens genomförande. Av *stiftsnämnderna i Linköping, Strängnäs, Västerås, Växjö, Göteborg och Karlstad* har lagförslaget helt lämnats utan anmärkning. *Stiftsnämnderna i Skara och Visby*, som framställt vissa detaljanmärkingar, hava förklarat sig i princip icke hava något att erinra emot detsamma.

Stiftsnämnden i Uppsala däremot har förklarat sig dela den betänksamhet mot lagförslaget, som uttalats av vissa av stiftsnämnden hörda boställsnämndsordförande. Sammanfattningsvis har stiftsnämnden framhållit, att utredningsmannens förslag gäve möjlighet till arrendelindring i större utsträckning än som av omständigheterna påkallades. Berörda möjlighet borde inskränkas endast till fall, där det på grund av missväxt och ekonomiskt trångmål mötte hinder för arrendator att fullgöra sina arrendeförpliktelser. Även i sådant fall borde endast ett villkorligt efterskänkande ske med prövning vid arrendetidens slut, om återbetalning skäligen kunde ske. Till stöd härför har stiftsnämnden anfört i huvudsak följande:

Att skördeutfallet under de två gångna åren i allmänhet blivit mycket svagt vore en olycka, som icke speciellt drabbat arrendatorerna utan den jordbrukande befolkningen över lag. Med anledning därav lämnade ock staten allmän hjälp åt jordbrukarna genom reglerande åtgärder. Av denna hjälp finge alltså även boställsarrendatorerna del. Att dessa därutöver skulle be-

höva särskilt bistånd genom arrendelindring vore icke klarlagt. Sådan extra hjälp vore endast motiverad, om de klena skörderesultatet skulle på grund av arrendeförpliktelserna drabba boställsarrendatorerna betydligt hårdare än den självägande bonden och försätta dem i svårare ekonomiskt trångmål. En jämförelse mellan den självägande jordbrukaren och boställsarrendatorn gäve knappast stöd för ett sådant antagande. Jordägarna hade att svara för — höjning underkastade — räntor å fastighetslån samt avsevärt stegrade byggnadskostnader och stigande fastighetsskatter, under det att de flesta ecklesiastika arrendatorer, som numera i regel ej berördes av dylika stegrade omkostnader, i arrendehänseende finge speciell känning av kristiden egentligen endast genom högre lösen för de spannmålsersedlar, vari hälften av arrendeavgiften bestämts. Denna höjning motvägdes dock i någon mån av att arrendets penningdel på grund av sjunkande penningvärde i realiteten nedsatts. Trycket av kristiden torde därför ej ha medfört någon hårdare belastning av ifrågavarande arrendatorer än å andra jordbrukare. Någon större lättnad än den som allmänt lämnades jordbrukare kunde därför knappast synas motiverad, även om de ecklesiastika arrendatorerna under nuvarande kristid också hade sina särskilda svårigheter. I undantagsfall kunde dock extra hjälp vara av nöden.

Beträffande de allmänna förutsättningarna för beviljande av arrendelindring åt ecklesiastika arrendatorer samt rörande arrendesättningen har kammarkollegiet i sitt förut refererade utlåtande den 20 januari 1941 framlagt klarläggande synpunkter. I den av kollegiet hävdade uppfattningen instämde stiftsnämnden till fullo. I fråga om arrendesättningen för de ecklesiastika boställena hade man gått varligt fram och arrendena vore därför i allmänhet måttliga. De ecklesiastika arrendatorerna stode sig i regel gott och vid arrendeöverlåtelser förekomme betydande överlåtelseavgifter, vilket tydde på att arrendevillkoren vore förmånliga. Det funnes fördenskillnad säkert en marginal, som gjorde det möjligt för arrendatorerna att bära någon extra belastning. Detta förhållande hade givetvis sin betydelse vid bedömning av förevarande spörsmål.

Då arrendelindring tidigare beviljades ecklesiastika arrendatorer, innebar arrendeförhållandet betydligt större ekonomiska risker för arrendatorn än nu. Så hade arrendatorerna då att svara för underhålls- och nybyggnadsskyldighet, erläggande av fastighetsskatt samt utgörande av tjänstbarheter till tjänst innehavarna för oftast nedsatta priser. Nu vore emellertid arrendatorerna fritagna från dessa skyldigheter med undantag av underhållet, som dock ofta begränsats endast till mindre reparationer. Det vore i stället jordägaren, som fått ikläda sig dessa större risker, då skyldigheterna beträffande nybyggnad och större reparationer samt fastighetsskatter lagts å pastoraten. Denna risköverflyttning från arrendatorn till jordägaren vore en betydelsefull faktor, och den borde särskilt uppmärksammas, då därigenom arrendatorns risker minskats till ett minimum, under det att jordägarens — särskilt genom de nära nog fördubblade byggnadskostnaderna — så väsentligt ökat.

Skulle över huvud taget arrendelindring medgivas, så syntes de nämnda, för jordägarna så ofördelaktiga omständigheterna tala för att den ej lämnades i form av ett ovillkorligt efterskänkande av någon del av arrendet utan såsom ett villkorligt sådant. Det kunde ju efteråt under arrendetiden bli goda skördeår, så att arrendatorn återvunne vad som förlorats under de svaga åren. Därför borde arrendelindringen ske under förbehåll, att det avdragna arrendebeloppet skulle återbetalas, därest vid arrendeavträdet arren-

datorn vore i stånd att verkställa sådan återbetalning. Ett dylikt förbehåll torde ock medföra den fördelen, att en arrendator, som väl kunde bära den nuvarande påfrestningen, avhölle sig från att begära arrendelindring.

Kammarkollegiet har på anförda skäl förklarat sig icke hava något att erinra emot att arrendator av ecklesiastik jord, som på grund av 1941 års dåliga skörd har svårigheter att fullgöra arrendelikviden, medgives skälig nedsättning i arrendet, dock under förutsättning att icke jordbrukarna i gemen på grund av det dåliga skörderesultatet i en eller annan form beredas understöd av staten. Med de betänkligheter som möta emot vidtagande av ändring i gällande arrendeavtal till förmån för ena parten har kollegiet vidare uttalat att den största varsamhet härvid bör iakttagas, så att nedsättning icke medgives i andra fall än där arrendator på grund av angivna förhållanden finnes urståndsatt eller åtminstone har avsevärda svårigheter att fullgöra sina kontraktsevenliga förpliktelser. Højningen i markegångspriserna har kollegiet icke ansett utgöra skäl för den ifrågasatta lindringen utan såsom förutsättning för erhållande av sådan lindring borde enligt kollegiets mening gälla, att arrendevillkoren på grund av att å den arrenderade fastigheten erhållits mycket dålig skörd befunes för arrendatorn oskäligt tyngande och det på grund därav kunde antagas möta avsevärda svårigheter för denne att fullgöra sina förbindelser enligt avtalet. Härom har kollegiet anført bland annat följande:

Den stegring av markegångspriserna som ägde rum 1940 hade, ehuru icke i samma grad, fortsatt under år 1941. En sammanställning av markegångspriserna för de persedlar, i vilka arrendeavgiften merendels vore utsatt, under åren 1940 och 1941 utvisade, att ökningen uppgått till 10 procent för vete, 11 procent för råg, 10 procent för korn, 2 procent för havre och 11 procent för smör. Då markegångsprisen avspeglade de verkliga försäljningspriserna, torde de kvantiteter jordbruksprodukter, som en arrendator behövde avyttra för betalning av den i produkter bestämda arrendedelen icke vara större än som beräknades vid arrendets bestämmande. Däremot komme den i kontant utsatta delen av arrendet med nuvarande prisstegring på jordbruksprodukter att motsvara en mindre mängd dylika produkter än vid arrendeavtalets ingående. Till arrendelikviden åtginge för arrendatorn sålunda en mindre mängd produkter än han räknat med vid arrendets början, och alltså hade han för andra utgifter och för sitt eget uppehälle kvar en större mängd till väsentligt stegrade priser. Under förutsättning att produktionskostnaderna för jordbruket icke stigit förhållandevis mera än priserna å jordbruksprodukterna, torde fördenskull højningen i markegångspriserna icke utgöra skäl för en sänkning av arrendena, och detta gällde även då, såsom för närvarande vore händelsen, krisförhållandena på det ekonomiska området förorsakat onormalt stora prisstegringar. Det nuvarande systemet med arrendeavgiftens uppdelning i kontant och persedlar vore just avsett att motverka olägenheterna av omkastningar i de ekonomiska förhållandena sådana som de nu inträdda. En arrendator av dylikt arrende kunde därför icke med fog känna sig missgynnad vid prisstegring, försä vitt icke jämförelse gjordes med arrende, som helt och hållet vore bestämt i penningar, i vilket fall arrendatorn gjorde en ännu större vinst.

Utom höjningen i markegångsprisen hade utredningsmannen för en arrendelindring åberopat de dåliga skörderesultaten under 1940 och 1941. Härvid finge först framhållas, att arrendatorn lättare hade att utstå verkningarna av en misslyckad skörd i händelse av samtidig prisstegring å jordbruksprodukter, ty vid prisstegring åtginge en mindre mängd jordbruksprodukter till fullgörande av arrendelikviden. Sämre ställd bleve arrendatorn däremot, om en dålig skörd för honom vore förenad med stabila eller sjunkande priser. I den senare händelsen åtginge nämligen för honom en större mängd produkter till arrendelikviden, än han räknat med vid arrendets början. Då en prisstegring sålunda motverkade i stället för försvårade följderna av en dålig skörd, syntes det kollegiet knappast riktigt, att den inträdda prisstegringen jämte den dåliga skörden åberopades såsom stöd för en arrendelindring. Däremot kunde ju skörden hava varit så dålig, att trots prisstegringen arrendatorns ekonomiska ställning i så hög grad försvårats, att en arrendelindring kunde anses befogad.

Med avseende å skörderesultaten framginge av statistiska centralbyråns sammandrag över årsväxt- och skörderapporterna, att skörden innevarande år ytterligare försämrats. Totalskörden innevarande år hade i förhållande till 1940 års skörd enligt preliminär uppskattning minskat för brödsäd med 10 procent, för fodersäd med 15 procent samt för hö från odlad jord med 32 procent och från äng med 6 procent. Såsom totalomdöme om det kvantitativa utfallet av 1940 års skörd hade centralbyrån använt beteckningen »åtskilligt under medelmåttigt» och om 1941 års skörd »betydligt under medelmåttan». Känt vore, att skörden utfallit mycket olika i skilda landsdelar och att det på åtskilliga trakter åtminstone beträffande vissa produkter varit missväxt eller nära missväxt. Då även 1940 års skörd var mycket svag, kunde verkningarna av det ännu sämre skörderesultatet i år för åtskilliga jordbrukare bli svårartade. Den förhoppning man hyste vid beviljandet av uppskov med betalning av arrendeavgifterna för föregående arrendeår, att avgifterna skulle kunna betalas med innevarande års skörd, torde i många fall icke bliva infriad, och någon verklig lättnad hade icke på detta sätt kunnat beredas arrendatorerna. De arrendatorer, som erhållit anstånd med arrendeavgiften för föregående arrendeår, hade kommit i en särskilt brydsam situation, då de hade att i en redan iråkad svag ekonomisk ställning med intäkterna från årets dåliga skörd betala icke blott årets utan även en del av föregående års arrendeavgifter. Men även andra arrendatorer kunde på grund av dålig skörd få svårigheter att fullgöra sina förbindelser enligt arrendeavtalet.

Såsom förutsättning för att arrendelindring skall kunna beviljas har utredningsmannen såsom nämnts upptagit ett stadgande av följande lydelse: »att arrendevillkoren med hänsyn till rådande förhållanden befinnas för arrendatorn oskäligt tyngande och det på grund härav kan antagas möta svårigheter för denne att fullgöra sina förbindelser enligt avtalet».

I ett av utredningsmannen sedermera framlagt förslag till liknande reglering av arrendevillkoren för vissa arrendatorer av kronans jordbruksegendomar har däremot utredningsmannen efter närmare övervägande kommit till den uppfattningen, att arrendatorns rätt till lindring icke bör göras beroende av hans ekonomiska ställning över huvud taget. Härom har utredningsmannen anfört i huvudsak följande:

Det kan starkt ifrågasättas, om det är riktigt att göra en arrendators rätt till arrendelindring beroende av hans av arrendeförhållandet oavhängiga ekonomiska ställning. Väl är det sant, att om en kronoarrendator har en god ekonomi, detta i många fall kan bero på att han haft ett förmånligt arrendeaftal, och vid sådant förhållande kunde måhända någon befogad erinran icke göras mot att hans förmögenhetsställning ansåges lägga hinder i vägen för bifall till hans anspråk på arrendelindring. Att märka är dock, att vid bedömandet om arrendevillkoren äro för arrendatorn oskäligt tyngande, den allra största hänsyn bör tagas till om arrendeaftalet i och för sig är att anse såsom förmånligt eller ej. Det är icke uteslutet att vid ett sådant bedömande den prövande myndigheten kan komma till det resultat, att trots de höjda markegångsprisen och trots de två årens dåliga skörderesultat arrendevillkoren likväl icke äro att anse annorledes än som skäliga, om de jämföras med andra arrendeaftal av samma eller liknande art. Arrendelindring kommer då att beviljas arrendatorn antingen icke alls eller ock i endast mycket begränsad omfattning. Är åter en kronoarrendators goda ekonomiska ställning föranledd icke av arrendeförhållandet utan av andra omständigheter, synes det — såsom också representanter för olika arrendatorssammanslutningar framhållit för utredningsmannen och de sakkunniga — knappast skäligt, att arrendatorn på grund härav skall vara berövad en förmån, som eljest skulle hava tillkommit honom. Alla ansökningar om arrendelindring böra såvitt möjligt bedömas ensartat. Vid behandling av en sådan ansökning synes vederbörande myndighet böra ingå i prövning endast av frågan om arrendevillkoren med hänsyn till rådande förhållanden kunna anses för arrendatorn oskäligt tyngande och icke även av frågan om arrendatorn på grund av andra omständigheter, som ligga utanför arrendeförhållandet, är i stånd att fullgöra arrendevillkoren eller icke.

Departement-
schefen.

I fråga om reglering av arrendavgifterna från publika egendomar hava från vissa håll yrkanden framkommit, att det för närvarande gällande systemet, att viss del av arrendavgiften skall fastställas i en eller flera jordbruksprodukter att lösas efter markegångspris, måtte upphöra och arrendet i stället helt fixeras i penningar. Jämväl stiftsnämnden i Lund har i sitt över utredningsmannens förslag avgivna yttrande uttalat, att arrendena borde fastställas i penningar, för vilket bland annat talade det förhållandet att arrendeperioden numera vore inskränkt till tio år. Att det nu tillämpade systemet i tider med stigande priser på de produkter, i vilka arrendavgiften bestämmes, är oförmånligare för arrendatorerna än med kontantarrenden är självfallet. Då stigande priser å jordbruksprodukter i allmänhet torde medföra höjda priser även å andra varor ävensom höjda arbetskostnader, torde det emellertid icke vara obefogat, att jordägaren, som i regel har att svara för åtskilliga kostnader för egendomen, såsom byggnads- och reparationskostnader, blir delaktig av de ökade kontanta intäkter från egendomen, som de höjda priserna medföra. Genom att halva arrendavgiften är fastställd i penningar, vilken del sålunda är fix, kommer jordägaren och arrendatorn att dela vinsten respektive förlusten av prisstegringen. Man torde därför kunna säga, att ifrågavarande system är till gagn för båda

parterna i arrendeförhållandet och bidrager till en i stort sett rättvis och tillfredsställande avvägning i fråga om arrendets storlek. Med hänsyn till det anförda anser jag i likhet med utredningsmannen skäl icke föreligga att nu företaga en omläggning av systemet för arrendeavgiftens bestämmande.

Såsom skäl för den ifrågasatta arrendelindringen har utredningsmannen åberopat de höga markegångspriserna under åren 1940 och 1941 i förening med de dåliga skörderesultaten under dessa år. Häremot har kammarkollegiet invänt, att under förutsättning att produktionskostnaderna för jordbruket icke stigit förhållandevis mera än priserna å jordbruksprodukterna höjningen i markegångsprisen icke utgjorde skäl för en sänkning av arrendena. Även stiftsnämnden i Uppsala har ansett, att trycket av kristiden ej medfört hårdare belastning av de ecklesiastika arrendatorerna än å andra jordbrukare. Under år med normal skörd torde väl, såsom ock utredningsmannen framhållit, höjningen av markegångspriserna icke kunnat motivera nedsättning av arrendena, men på grund av de två senaste årens svaga skördar kommer otvivelaktigt den kraftiga höjningen i markegångspriserna att ytterligare försvåra möjligheterna för arrendatorn att betala ett i produkter bestämt arrende. Även om den dåliga skörden torde vara den väsentliga orsaken till de angivna ekonomiska svårigheterna för arrendatorerna torde dock höjningen i markegångspriserna i så måtto inverka på deras ekonomiska ställning, som vid bedömande av skäligheten av avtalat arrende hänsyn måste tagas icke endast till skördeutfallet utan även till den på grund av prisförhöjningen inträdda ökningen av arrendesumman. I åtskilliga fall torde på grund av angivna förhållanden arrendevillkoren för arrendatorerna vara oskäligt tyngande. I likhet med flertalet hörda myndigheter anser jag fördenskull åtgärder böra vidtagas för lättande av det ekonomiska trångmål, vari arrendatorerna kunna hava råkat.

Vad angår formen för dessa åtgärder är jag ense med utredningsmannen, att efter två års på varandra följande dåliga skördar endast en nedsättning av arrendet kan bereda arrendatorerna en verklig lindring i deras förpliktelser. Stiftsnämndens i Uppsala förslag att arrendelindringen skulle ske med skyldighet för arrendatorn att vid egendomens avträde återbetala det efterskänkta beloppet, om han vore i stånd därtill, kan jag icke tillstyrka.

Beträffande förutsättningarna för att jämkning i arrendeavgiften skall kunna medgivas har utredningsmannen i sitt förslag upptagit bland annat, att arrendevillkoren med hänsyn till rådande förhållanden befinnas för arrendatorn oskäligt tyngande och det på grund härav kan antagas möta svårigheter för denne att fullgöra sina förbindelser enligt avtalet. Emellertid har såsom nämnts utredningsmannen i sin sedermera avgivna promemoria med förslag till liknande reglering för arrendatorer av kronans jordbruksegendomar föreslagit, att arrendatorns rätt till lindring icke borde göras beroende

av hans ekonomiska ställning överhuvudtaget. Enligt vad jag inhämtat har denna princip lagts till grund även för det förslag till lag om jämkning av arrendeavtal i vissa fall, vilket denna dag kommer att anmälas av chefen för jordbruksdepartementet. Även jag ansluter mig till denna ståndpunkt och anser, att stiftsnämnden vid avgörande av ansökan om jämkning endast torde böra ingå i prövning av frågan om arrendevillkoren med hänsyn till rådande förhållanden kunna anses för arrendatorn oskäligt tyngande. Huruvida arrendatorn på grund av andra omständigheter, som ligga utanför arrendeförhållandet, är i stånd att fullgöra arrendevillkoren eller icke bör sålunda icke inverka på prövningen. Vid bedömandet av frågan om arrendevillkoren äro för arrendatorn oskäligt tyngande bör dock den allra största hänsyn tagas till om arrendeavtalet i och för sig är att anse såsom förmånligt eller ej. Skulle man härvid komma till den uppfattningen, att trots höjda markegångspriser och två års dåliga skördar arrendevillkoren vid jämförelse med andra arrendeavtal av liknande art äro att anse såsom skäliga, bör någon jämkning av avtalet icke medgivas. Likaså torde jämkning av arrendeavtalet icke böra ifrågakomma, därest arrendators medelinkomster av arrendet under förfluten arrendetid trots de senaste två årens dåliga skörderesultat uppgå till sådant belopp, att arrendatorn kan av dessa inkomster anses ha erhållit en tillfredsställande bärgning.

I anslutning till vad jag nu anfört har inom ecklesiastikdepartementet upprättats förslag till *lag angående lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av till ecklesiastikt ändamål anslagen jord*.

I fråga om vissa bestämmelser i lagförslaget torde, utöver vad jag förut anfört, böra lämnas följande närmare redogörelse.

1 §.

I denna paragraf anges dels lagens räckvidd, dels de förutsättningar, under vilka lindring i arrendevillkoren må beviljas, och dels att beslut om lindring meddelas av stiftsnämnden.

I fråga om lagens räckvidd har *utredningsmannen* anfört följande:

Lagen är avsedd att gälla beträffande alla till ecklesiastikt ändamål anslagna jordbruksfastigheter, som äro utarrenderade under villkor som i paragrafen angivas, vare sig fastigheten är utarrenderad av offentlig myndighet d. v. s. stiftsnämnden (då arrendeavtalet slutits före ikraftträdandet av 1932 års boställsreform, länsstyrelse och domkapitel), av vederbörande pastorat eller, så som möjligen undantagsvis kan ifrågakomma, av enskild person och oavsett för vilket ecklesiastikt ändamål arrendeavgälden skall disponeras.

Mot att lagstiftningsvägen bevilja nedsättning i arrendeavgifter för ecklesiastika fastigheter, som utarrenderats av offentlig myndighet och från vilka arrendeavgälderna gå direkt till kyrkofonden, möter tydligen intet hinder. Så har också skett genom de i promemorian omnämnda arrendelindringslagarna av 1926, 1932 och 1933. Vad däremot angår de ecklesiastika jordbruks-

fastigheter, som icke utarrenderas av offentlig myndighet eller från vilka arrendeavgälderna antingen disponeras, helt eller delvis, av vederbörande pastorat för avlöning av dess prästerskap eller för annat ecklesiastikt ändamål eller ock direkt tillfalla enskild person, kunna förvisso principiella betänkligheter uppstå mot stiftandet av en lag, som så pass mycket ingriper i bestående rättsförhållanden som den nu föreslagna lagen otvivelaktigt gör.

Såvitt rörer de av pastoraten förvaltade löneboställena gäller att förvaltningen sker under uppsikt av boställsnämnd och stiftsnämnd, således av offentlig myndighet. Vid utarrendering av löneboställen inskränker sig också pastoratets befogenhet till upprättande av förslag till arrendekontrakt. Boställsnämnden skall pröva och godkänna förslaget innan det blir gällande. Någon större skillnad mellan ett dylikt av boställsnämnden godkänt arrendekontrakt och ett kontrakt upprättat genom offentlig myndighets försorg synes ej förefinnas. Detsamma gäller åtminstone i viss mån de arrendeavtal som av pastorat avslutas angående kyrkor tillhöriga fastigheter. Och vad slutligen beträffar de ecklesiastika fastigheter, som under villkor som avses i denna paragraf utarrenderas av enskild person, så är antalet av dem säkerligen så försvinnande litet, att avseende därvid knappast behöver fästas i detta sammanhang.¹ Med hänsyn till det anförda synes den omständigheten att utarrenderingen ingalunda alltid skett genom offentlig myndighets försorg icke spela någon avgörande roll för bedömning av frågan om den ifrågasatta lagstiftningens genomförbarhet.

Annorlunda ställer sig saken, då det gäller att bedöma vad avseende bör fästas vid den omständigheten att arrendelindringen berör enskilds rätt, därvid under begreppet enskild även torde få anses falla pastoraten. Utom pastoraten synas de enskilda, som beröras av lagstiftningen i fråga, vara a) präster, vilka uppbära avkastningen av ett visst löneboställe utöver lönen, b) prästänkor, som uppbära avkastningen av de s. k. prästänkesätena, c) domkyrkosysslomännen i Växjö och Västerås och d) vissa klockare.

I de förutnämnda lagarna av 1926, 1932 och 1933, genom vilka möjlighet bereddes till beviljande i vissa fall av lindring i arrendevillkoren för ecklesiastika arrendatorer, intogs såsom villkor för att lindring skulle kunna medgivas bland annat den bestämmelsen att lindringen icke finge förnärma enskilds rätt. Det har under förevarande utredning övervägts huruvida en motsvarande bestämmelse skulle intagas även i den nu föreslagna lagen. Emellertid har ansetts så icke böra ske och detta huvudsakligen av följande skäl. Genom en den 28 juni 1918, nr 480, utfärdad lag mot oskäligen arrendestegring föreskrevs att en arrendator, som var pliktig att helt eller huvudsakligen utgöra arrende genom avlämnande av mjölk, smör, fisk eller annat naturalster, ägde under i lagen angivna förutsättningar påfordra jämkning i viss omfattning av den i hans arrendeavtal utsatta legan. En dylik jämkning av legan kunde naturligtvis icke ske utan förnärmande av enskilds, nämligen jordägarens, rätt. Genom den omförmälda lagen ävensom vissa senare lagar, varigenom giltighetstiden för 1918 års lag utsträcktes, synes prejudikat vara givet på att hinder av principiell art icke möter mot en lagstiftningsvägen genomförd reglering av arrendeavtal till förmån för arrendatorn. 1918

¹ De enda fastigheter, som behöva komma i betraktande i det nämnda hänseendet, äro klockarboställena. Det torde kunna antagas, att vid utarrenderingen av dem, då detta sker genom boställshavarens försorg, legan så gott som undantagslöst utsättes helt i penningar. Domkyrkosysslomansbostället i Växjö stift är på begäran av boställshavaren utarrenderat av länsstyrelsen och domkyrkosysslomansbostället i Västerås stift av länsstyrelsen och domkapitlet.

års lag och de lagar som kommo efter denna hade visserligen avseende å endast enskilda arrenden, men någon anledning att ställa de publika arrendena i en särklass, så att tvångsreglering av dem skulle kunna ske endast då enskilds rätt ej därav förnärmades, synes icke föreligga. Vidare må åberopas chefens för jordbruksdepartementet anförande till statsrådsprotokollet den 28 juni 1941 och Kungl. Maj:ts beslut samma dag om den förevarande utredningen, vilken i första hand avser lagstiftning till reglering av samma arrenden som avsågos med 1918 års lag. Då en sådan lagstiftning icke kan ske utan förnärmande av enskilds rätt, läser konsekvensen fordra att den motsvarande lagstiftningen rörande de ecklesiastika arrendena genomföres utan hinder därav att i vissa fall enskilds rätt därav beröres.

Stiftsnämnden i Uppsala har avstyrkt lagens tillämpning å fall, då enskild rätt beröres av arrendelindringen. *Kammarkollegiet*, som väl funnit vad utredningsmannen till stöd för förslaget härutinnan anfört kunna försvaras, har dock hållit före, att en lagstiftning, som komme att medföra minskning i tjänstemän eller deras efterlevande tillförsäkrade löne- och pensionsförmåner, knappast stode i överensstämmelse med hittills tillämpade lagstiftningsgrundsatser.

I utredningsmannens förslag har såsom förutsättning för arrendelindringen upptagits bland annat, att arrendeavtalet skall vara slutet före den 14 mars 1940. Beträffande denna fråga har *stiftsnämnden i Visby* meddelat, att inom detta stift ett flertal fall förekommit, där arrendeavtal, avseende arrendeperiod, som börjat löpa den 14 mars 1940, slutits först efter sagda dag men innan 1940 års markegångstaxa för länet blivit fastställd. I dylika fall hade persedelvolymen bestämts med ledning av 1939 års markegångstaxa. Enligt lagförslaget skulle arrendelindring icke kunna medgivas arrendatorer med nyss nämnt arrendeavtal. Skäl syntes dock icke föreligga att undantaga nämnda arrendatorer från möjlighet till arrendelindring, i synnerhet som tidpunkten för arrendeavtalets avslutande kunde hava blivit fördröjd uteslutande av formella skäl och dröjsmålet icke haft inverkan på arrendeavgiftens fixerande. Arrendelindringens medgivande borde därför icke göras beroende av den tidpunkt då arrendeavtalet slöts utan av den prissättning som legat till grund för bestämmandet av arrendeavgiftens persedelvolym. Jämväl *kammarkollegiet* har anmärkt på detta stadgande och ansett, att lagen borde hava avseende å arrenden, vilka tagit sin början senast den 14 mars 1940.

I fråga om den ordning, i vilken beslut om lindring i arrendevillkoren skall meddelas, har *utredningsmannen* anfört följande:

I chefens för jordbruksdepartementet anförande till statsrådsprotokollet den 28 juni 1941 har framställts till övervägande lämpligheten av att hänskjuta frågor om jämkning av arrendeavtal till särskilda skiljenämnder, en för varje län. Även om dylika skiljenämnder äro lämpliga för reglering av enskilda arrenden, torde dock, med hänsyn till de ecklesiastika arren-

denas särskilda ställning med det allmänna såsom part och det för dylika arrenden gällande förvaltningssystemet, jämkningen nu liksom tidigare, då lindring i arrendevillkoren för innehavare av ecklesiastika arrenden varit i fråga, böra anförtros åt offentlig myndighet. Troligen kommer lindring att begäras i ett så stort antal fall, att prövningen av ansökningarna icke torde böra förläggas till central myndighet. Däremot synes prövningen lämpligen kunna anförtros åt stiftsnämnderna, såsom också i lagförslaget skett. Stiftsnämndernas erfarenhet och sakkunskap i fråga om förvaltningen av ecklesiastika fastigheter och det sätt, varpå stiftsnämnderna äro sammansatta, utgöra garanti för att ärendena i fråga skola behandlas med all den omsorg som de ovedersägligen kräva.

Stiftsnämnden i Uppsala har ansett att beslutanderätten i fråga om arrendelindring beträffande löneboställen bör tillkomma vederbörande pastorat, beträffande klockarboställen och kyrkohemman vederbörande församling samt i övriga fall stiftsnämnden. Under framhållande av vikten av att avgörandet av ifrågavarande ärenden skedde efter enhetliga grunder har *kammarkollegiet* förklarat sig icke vilja motsätta sig, att avgörandet lägges i stiftsnämndernas händer om, såsom kollegiet föreslagit, förutsättningarna för lagens tillämpning, bliva mera bestämt angivna i lagen, varigenom risken för oenhetliga avgöranden komme att minska.

På grund av vad utredningsmannen anfört och därest upprättat förslag till lag om jämkning av enskilda arrendeavtal, som denna dag kommer att på föredragning av chefen för jordbruksdepartementet föreläggas Kungl. Maj:ts prövning, blir godkänt, läser hinder icke möta för att nu förevarande lag göres tillämplig jämväl å arrendavgifter, vilka uppbäras av enskilda avkomsttagare. Förslaget innebär ju icke att ifrågavarande avkomsttagares rätt till arrendet berövas dem utan endast att den av höjningen i markegångspriserna föranledda ökningen av arrendeinkomsten i någon mån kan begränsas.

Beträffande den tidpunkt, före vilken arrendeavtal skall vara slutet för att kunna jämkas, anser jag på grund av vad som förekommit i utredningen rörande nu förevarande arrenden ävensom rörande ovannämnda förslag till lag om jämkning av enskilda arrendeavtal och då överensstämmelse i förevarande hänseende bör föreligga mellan berörda lag och nu ifrågavarande bestämmelser, att nämnda tidpunkt bör bestämmas till den 1 september 1940.

Vad härefter angår beslutanderätten anser jag i likhet med utredningsmannen, lämpligt att åt stiftsnämnderna, vilka dels utöva kontroll över utarrenderingen av löneboställena dels själva handhava utarrenderingen av andra kyrkliga fastigheter, uppdrages att i första hand avgöra ärenden rörande lindring i arrendevillkoren. Att härvidlag såsom stiftsnämnden i Uppsala föreslagit insätta pastoraten, vilka icke äga att själva bestämma den avgift, för vilken boställe skall utarrenderas, torde icke vara ändamålsenligt.

Departement-
schefen.

Vidkommande övriga bestämmelser i denna paragraf må utöver vad i allmänna motiveringen anförts, framhållas, att arrendatorn skall för att erhålla arrendelindring hava väl hävdad den arrenderade egendomen. De för honom uppkomna svårigheter, som han vill åberopa såsom grund för sin ansökning om lindring, få icke bero på vanhävd eller misskötsel av egendomen. Anledningen till att arrendelindring ansetts icke kunna beviljas för tidigare år än arrendeåret 1941—1942 är den, att arrendatorn ansetts icke kunna göra anspråk på reglering av arrendevillkoren med mindre de höga markegångsprisen hållit sig under åtminstone två år och skördeutfallet blivit dåligt likaledes under två år.

2 §.

I denna paragraf meddelas bestämmelser om att endast den i persedlar utsatta arrendeavgiften må nedsättas, samt att nedsättning må ske högst till det belopp, varmed den skolat utgå efter medelmarkegångspriset av markegången för åren 1939 och 1941.

Utredningsmannen: Då de år 1939 fastställda persedelpriserna kunna anses hava varit någorlunda normala, hava sagda priser valts till utgångspunkt vid beräkningen av den nedsättning i arrendeavgiften, såvitt angår den i persedlar utsatta delen därav, som må kunna ske. Dock har det icke funnits skäligt att medgiva nedsättning ända till 1939 års prisnivå, utan har nedsättningen ansetts böra begränsas till att motsvara högst hälften av den efter 1939 till och med 1941 inträffade prisstegringen.

Departementsschefen.

Den av utredningsmannen föreslagna nedsättningen i arrendeavgifterna torde vara alltför obetydlig (omkring 10 procent) för att kunna bli till någon verklig lättnad för arrendatorerna. En nedsättning med 2/3 av skillnaden mellan persedlarnas pris enligt litt. A i taxan för åren 1939 och 1941 synes mig böra medgivas såsom en högsta gräns.

§ 3.

Under 8 § har utredningsmannen anmärkt, att i de särskilda föreskrifter, vilka kunde erfordras för tillämpningen av lagen och vilka skulle utfärdas av Kungl. Maj:t, borde angivas viss tid, inom vilken ansökning om arrendelindring skulle hava inkommit till stiftsnämnden.

Det synes mig lämpligare, att stadgande härom intages i lagen. Sådan ansökan synes för att kunna komma under prövning böra hava inkommit före arrendeårets utgång eller den 14 mars 1942, och har föreskrift härom upptagits under denna paragraf.

6 (5) §.

Enligt denna paragraf må klagan över stiftsnämndens beslut rörande arrendelindring föras i den ordning, som för klagan över stiftsnämndens beslut i allmänhet är stadgad. Enligt 58 § boställsordningen och 28 § stiftsnämndsinstruktionen skall sådan klagan föras hos Kungl. Maj:t.

Kammarkollegiet har ifrågasatt, huruvida det vore nödvändigt att dylika mindre maktpåliggande ärenden droges under Kungl. Maj:ts prövning. Därest emellertid ansåges att fullföljd av talan borde få ske hos Kungl. Maj:t, torde besvären med hänsyn till ärendenas beskaffenhet böra avgöras av Konungen i statsrådet och icke i regeringsrätten. För möjliggörande av denna ordning för besvärens avgörande torde ändring i lagen om Kungl. Maj:ts regeringsrätt vara påkallad.

Med hänsyn till prövningsärendenas vikt för arrendatorerna torde anledning saknas att förmena arrendatorerna rätt att överklaga stiftsnämndernas beslut. För en dylik besvärsmätt talar även önskvärdheten av att nå enhetlighet i rättstillämpningen. Även enligt förra kristidens motsvarande lagstiftning fick klagan fullföljas hos Kungl. Maj:t. Däremot är jag ense med kammarkollegiet om att ärendenas beskaffenhet närmast hänför dem till sådana som böra avgöras av Konungen i statsrådet. Frågan om härav påkallad ändring i regeringsrättslagen torde emellertid lämpligen böra upptagas i sammanhang med ytterligare ändring av samma lag, varom förslag senare kommer att underställas Kungl. Maj:t.

Departement-
schefen.

8 (7) §.

I denna paragraf stadgas att uppskattning av boställes normalavkastning må jämkas, om lindring i arrendevillkoren medgivits.

Kammarkollegiet har påpekat, att skäl till jämkning i normalavkastningen torde föreligga blott då arrendet efter arrendelindringen utginge med lägre belopp än det vartill intäkten vid uppskattning till normalavkastning upptagits. Endast då 1940 eller 1941 års markegångspris lagts till grund för intäkternas beräkning, torde fördenskull jämkning i normalavkastningen vara påkallad. Vidare torde jämkningen allenast böra avse det år, under vilket det nedsatta arrendet skall betalas. Det senare torde för säkerhets skull böra uttryckligen stadgas.

Lindring i arrendevillkoren för arrendeåret 1941—1942 torde, såsom kammarkollegiet anfört, icke böra medföra ändring i normaluppskattningen för annat år än 1942. Detta förhållande, vilket måhända icke klart framgår av den föreslagna bestämmelsen, torde böra uttryckligen angivas i lagtexten. I enlighet härmed har paragrafens ordalydelse jämkats.

Departement-
schefen.

Utredningsmannen har vidare (lagförslagets 9 §) föreslagit ett stadgande av innehåll, att Konungen skulle äga, därest anledning därtill ansåges föreligga, förordna om motsvarande tillämpning av lagen för senare tid än arrendeåret 1941—1942.

Ifrågavarande bestämmelse torde hava tillkommit med hänsyn därtill, att kyrkomötet såsom regel sammanträder endast vart femte år och att sammankallande av särskilt kyrkomöte allenast för eventuell förlängning av lagen icke ansetts böra komma i fråga. Då kyrkomötet emellertid icke haft något att erinra emot den föreslagna bestämmelsen och sålunda får anses hava lämnat sin medverkan till en dylik förlängning av lagen, torde, även om bestämmelsen nu utgår, hinder för fortsatt giltighet av lagen från kyrkomötets sida ej föreligga. För den händelse behov av fortsatt tillämpning av lagen skulle uppkomma, lärer förslag härom böra föreläggas riksdagen, och jag har därför låtit det föreslagna stadgandet nu utgå.

Föredraganden uppläser härefter det såsom bilaga A vid detta protokoll fogade förslaget till *lag angående lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av till ecklesiastiskt ändamål anslagen jord* samt hemställer, att lagrådets yttrande måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Gösta Sandberg.

Förslag

till

L a g

angående lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av till ecklesiastikt ändamål anslagen jord.

Häri genom förordnas som följer:

1 §.

Är till ecklesiastikt ändamål anslagen jordbruksfastighet upplåten på arrende och är arrendeavgiften helt eller delvis utsatt i en eller flera av de persedlar, som upptagas i länets markegångstaxa, att lösas med penningar efter senast fastställda pris enligt litt. A i markegångstaxan, må stiftsnämnden på därom av arrendatorn gjord ansökning bevilja skälig lindring i arrendevillkoren såvitt angår arrendeåret 1941—1942 under förutsättning

- a) att arrendeavtalet slutits före den 1 september 1940;
- b) att arrendevillkoren på grund av rådande förhållanden befinnas för arrendatorn oskäligt tyngande; samt
- c) att arrendatorn gjort vad av honom skäligen kan påfordras för fastighetens hållande i god hävd.

2 §.

Lindring i arrendevillkoren må endast avse nedsättning i arrendeavgiften i den mån denna utsatts i persedlar. Arrendeavgiften må icke nedsättas med större belopp, än som motsvarar två tredjedelar av skillnaden mellan persedlarnas pris enligt litt. A i markegångstaxan för åren 1939 och 1941.

3 §.

Ansökan om lindring i arrendevillkoren skall för att kunna prövas hava inkommit till stiftsnämnden före den 14 mars 1942.

4 §.

Prövas i fall, då utarrendering av egendomen skett efter förutgången arrendeuppskattning, för åstadkommande av nödig utredning i ärendet erforderligt, att ny arrendeuppskattning verkställes, har stiftsnämnden att föranstalta därom. Kostnaden härför skall gäldas av arrendatorn.

5 §.

Stiftsnämnden skall, innan den beviljar lindring i arrendevillkoren enligt denna lag, höra den, vars rätt kan vara beroende av åtgärden.

6 §.

Över stiftsnämndens beslut enligt denna lag må klagan föras genom besvär i den ordning, som för klagan över stiftsnämnds beslut i allmänhet är stadgat.

7 §.

Vad i denna lag stadgas om arrendator äger jämväl tillämpning å arrendators stärbhusdelägare och konkursbo samt löftesmän, som övertagit arrendet, ävensom annan, som med vederbörligt godkännande fått arrendet på sig överlåtet.

8 §.

Har uppskattning av boställes normalavkastning fastställts och beviljas sedermera lindring i arrendevillkoren, må stiftsnämnden jämka den för år 1942 gällande uppskattningen efter ty prövas skäligt.

9 §.

De särskilda föreskrifter, som må erfordras för tillämpningen av denna lag, meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i svensk författningssamling.

Förslag

till

L a g

**angående lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer
av till ecklesiastikt ändamål anslagen jord.**

1 §.

Är till ecklesiastikt ändamål anslagen jordbruksfastighet upplåten på arrende och är arrendeavgiften helt eller delvis utsatt i en eller flera av de persedlar, som upptagas i länets markegångstaxa, att lösas med penningar efter senast fastställda pris enligt litt. A i markegångstaxan, må stiftsnämnden på därom av arrendatorn gjord ansökning bevilja skälig lindring i arrendevillkoren såvitt angår arrendeåret 1941—1942 under förutsättning

- a) att arrendeavtalet slutits före den 14 mars 1940;
- b) att arrendevillkoren med hänsyn till rådande förhållanden befinnas för arrendatorn oskäligt tyngande och det på grund härav kan antagas möta svårigheter för denne att fullgöra sina förbindelser enligt avtalet;
- c) att arrendatorn gjort vad av honom skäligen kan påfordras för fastighetens hållande i god hävd.

2 §.

Lindring i arrendevillkoren må endast avse nedsättning i arrendeavgiften i den mån denna utsatts i persedlar. Arrendeavgiften må icke nedsättas under det belopp, varmed den skolat utgå efter persedlarnas medelpris enligt litt. A i markegångstaxorna för åren 1939 och 1941.

3 §.

Prövas i fall, då utarrendering av egendomen skett efter förutgången arrendeuppskattning, för åstadkommande av nödig utredning i ärendet erforderligt, att ny arrendeuppskattning verkställs, har stiftsnämnden att föranstalta därom. Kostnaden härför skall gäldas av arrendatorn.

4 §.

Stiftsnämnden skall, innan den beviljar lindring i arrendevillkoren enligt denna lag, höra dem, vilkas rätt kan vara beroende av åtgärden.

5 §.

Över stiftsnämndens beslut enligt denna lag må klagan föras genom besvär i den ordning, som för klagan över stiftsnämndens beslut i allmänhet är stadgad.

6 §.

Vad i denna lag stadgas om arrendator äger jämväl tillämpning å arrendators stärbhusdelägare, konkursbo och löftesmän, som övertagit arrendet,

ävensom annan, som med vederbörligt godkännande fått arrendet på sig överlåtet före den 14 mars 1940.

7 §.

Har uppskattning av boställes normalavkastning fastställts och beviljas sedermera lindring i arrendevillkoren, må stiftsnämnden jämka uppskattningen efter ty prövas skäligt.

8 §.

De särskilda föreskrifter, som må erfordras för tillämpningen av denna lag, meddelas av **Konungen**.

9 §.

Därest anledning därtill anses föreligga, äger **Konungen** förordna att vad i denna lag finnes stadgat skall äga motsvarande tillämpning jämväl såvitt angår arrendeavgift för senare tid än arrendeåret 1941—1942, dock endast under förutsättning att arrendeavtalet slutits minst ett år före det arrendeår, som lindringen i arrendevillkoren skall avse.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då densamma enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i svensk författningssamling.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 3 februari 1942.

Närvarande:

justitieråden FORSSMAN,
BELLINDER,
regeringsrådet LUNDEVALL,
justitierådet STERZEL.

Enligt lagrådet den 31 januari 1942 tillhandakommet utdrag av protokoll över ecklesiastikären den, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 16 januari 1942, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till lag angående lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av till ecklesiastikt ändamål anslagen jord.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av kammarrådet H. L. Skoglund.

Lagrådet fann förslaget icke föranleda annan erinran än att, då lagen knappast kunde bliva utfärdad tidigare än under senare delen av februari månad, den i 3 § angivna tiden före vilken ansökan om lindring i arrendevillkoren skall hava inkommit till stiftsnämnden, nämligen den 14 mars 1942, syntes böra framflyttas något, exempelvis till den 1 maj 1942.

Ur protokollet:
G. Lindencrona.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 6 februari 1942.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Bagge, anmäler, efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter, lagrådets den 3 februari 1942 avgivna utlåtande över det till lagrådet den 16 januari 1942 remitterade förslaget till *lag angående lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av till ecklesiastikt ändamål anslagen jord*.

Efter redogörelse för utlåtandet anför föredraganden:

Med hänsyn till vad lagrådet erinrat torde den i 3 § av förslaget angivna tiden, före vilken ansökan om lindring i arrendevillkoren skall hava inkommit till stiftsnämnden, böra framflyttas till den 1 maj 1942. I övrigt torde förslaget böra undergå vissa smärre jämkningar av redaktionell innebörd.

Föredraganden hemställer, att det i enlighet med vad nu angivits ändrade förslaget till *lag angående lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av ecklesiastik jord* måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdna hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Bo Tideström.